

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Західноукраїнський національний університет
Навчально-науковий інститут публічного управління
Кафедра менеджменту, публічного управління та персоналу

ЛЕСЬКІВ Юлія Олегівна

**Механізм нарощення інвестиційного потенціалу
територіальної громади. / The mechanism of
increasing the investment potential of the territorial
community**

спеціальність: 281 - Публічне управління та адміністрування
освітньо-професійна програма - Державна служба

Кваліфікаційна робота

Виконала студентка групи
ДСПУАзм-21
Ю. О. Леськів (Плонка)

Науковий керівник:
д.е.н., професор, П. П. Микитюк

Кваліфікаційну роботу
допущено до захисту:

"23" листопада 2022 р.

Завідувач кафедри
М. М. Шкільняк

ТЕРНОПІЛЬ - 2022

	2
ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1	6
ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ НАРОЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	6
1.1. Сутність інвестиційного процесу територіальної громади	6
1.3. Структура інвестиційного потенціалу територіальної громади механізми його нарощення	12
Висновки до розділу 1	21
РОЗДІЛ 2	24
АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ НАРОЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ	24
2.1. Забезпечення нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади	24
2.2. Індикатори нарощення інвестиційного потенціалу Бережанської територіальної громади	29
2.3. Оцінка економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади	35
Висновки до розділу 2	44
РОЗДІЛ 3	46
НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ	46
3.1. Використання інструментів нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади	46
3.2. Шляхи удосконалення інвестиційних проєктів у сфері високих технологій	51
Висновки до розділу 3	56
ВИСНОВКИ	58
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	61

ВСТУП

Актуальність теми. Проблема недоінвестування української економіки поглиблюється нерівномірністю розміщення інвестиційних ресурсів. Головною причиною такої ситуації є несформованість інвестиційного потенціалу територіальної громади Територіальної громади, його неналежне використання та відсутність дієвої політики нарощування. Відтак у контексті проведення адміністративно-територіальної реформи в Україні особливого значення набувають питання вдосконалення механізмів формування інвестиційного потенціалу та його реалізації на місцевому рівні.

Така інвестиційна політика має гармонійно поєднувати інтереси інвесторів і кожної територіальної громади щодо ефективного використання інвестиційних ресурсів, упровадження новітніх технологій і забезпечення стійкого соціально-економічного розвитку територіальної громади. Для розв'язання зазначених проблем необхідно вирішити ряд методологічних питань, які стосуються підходів до визначення, оцінки та розробки напрямків формування та реалізації інвестиційного потенціалу територіальної громади. У зв'язку з цим актуалізуються питання наукового обґрунтування напрямів зміцнення інвестиційного потенціалу територіальної громади.

Актуальність проблеми. До сучасних досліджень, які відзначаються подальшими розробками проблем теорії, методології і практики механізму нарощення інвестиційного потенціалу регіону або територіальної громади та інвестиційної діяльності в різних видах економічної діяльності відносяться праці: Васиної А. Ю., Гойка А. Ф., Горячука В. Ф., Данілова О. Д., Захарченка В. І., Котлубая О. М., Коюди В. О., Крисько Ж. Л., Лагодієнка В. В., Лайка О. І., Лисюка В. М., Мельник А.Ф., Мойсеєнка І. П., Монастирського Г. Л., Микитюка П.П., Осипова В. М., Пересади А. А., Ремньової Л. М., Супрун С. Д., Уманець Т. В., Черваньова Д. М., Череп А. В., Шлафман Н. Л., Шкільняка М. М.

Проте, віддаючи належне досягнутим результатам, можна виділити низку недостатньо опрацьованих питань формування, використання та розвитку інвестиційного потенціалу територіальної громади, як стратегічного чинника

соціально-економічних змін в економічному зростанні. Наукова і практична актуальність зазначених питань обумовила вибір теми кваліфікаційної роботи, визначила предмет, об'єкт, мету і завдання дослідження.

Метою кваліфікаційної роботи є здійснення теоретичних узагальнень та наведення практичних рекомендацій щодо удосконалення механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади.

Відповідно до поставленої мети, основними **завданнями** кваліфікаційної роботи є:

- висвітлити сутність інвестиційного процесу територіальної громади;
- охарактеризувати структуру інвестиційного потенціалу територіальної громади механізми його нарощення;
- проаналізувати забезпечення нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади;
- розкрити особливості індикаторів нарощення інвестиційного потенціалу Бережанської територіальної громади;
- дати оцінку економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади;
- охарактеризувати використання інструментів нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади;
- рекомендувати шляхи удосконалення інвестиційних проектів у сфері високих технологій.

Об'єктом дослідження є процес інвестиційного потенціалу територіальної громади.

Предметом дослідження є механізм нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади.

Для досягнення зазначеної мети та розв'язання поставлених задач при проведенні дослідження були використані наступні **методи**: метод системного аналізу – для дослідження інвестиційного потенціалу як системи, яка складається із взаємопов'язаних і взаємозалежних елементів; метод структурного аналізу – для вивчення організаційної структури та її структурних

підрозділів; метод функціонального аналізу – для детального вивчення функцій відділу економічного розвитку, інвестицій, комунальної власності та відділу муніципального розвитку, інновацій та енергоефективності; метод класифікації – для узагальнення та систематизації видів територіальної громади ; метод SWOT-аналізу – для дослідження інвестиційного потенціалу територіальної громади.

Практична значитериторіальної громади ь результатів полягає в тому, що розроблені в ній теоретичні положення та практичні рекомендації щодо механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади можуть бути використані в роботі Бережанської територіальної громади та інших органів місцевого самоврядування.

Апробація. За результатами дослідження опубліковано тези доповідей на тему: «Забезпечення ефективного використання земельних ресурсів: інвестиційний потенціал» у збірнику матеріалів доповідей Всеукраїнської науково-практичної конференції з міжнародною участю «Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах війни та післявоєнної відбудови Територіальної громади» (Тернопіль, ЗУНУ, 31 травня 2022 р.) та «Значення інвестицій в управлінні земельними ресурсами територіальної громади» у науковій інтернет-конференції студентів та молодих вчених «Інноваційні технології в менеджменті та публічному управлінні» (Тернопіль, ЗУНУ, 10 листопада 2022 р.).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота, зміст якої викладено на 60 сторінках, складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 65 найменувань, містить 8 таблиць, 6 рисунків.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ НАРОЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

1.1. Сутність інвестиційного процесу територіальної громади

«Інвестиційний потенціал територіальної громади є динамічною категорією: його формування, стан і ступінь використання значною мірою визначаються як ендогенними чинниками впливу, зумовленими розвитком і рівнем ефективності використання інших часткових потенціалів територіальної громади – фінансового, виробничого, природно-ресурсного, інфраструктурного, споживчого, інноваційного, трудового, управлінського тощо, що, власне, й зумовлює доцільність розгляду інвестиційного потенціалу у тісному взаємозв'язку з ними, оскільки ігнорування останнього (тобто розгляд тільки з позицій ресурсного підходу) означатиме розуміння інвестиційного потенціалу лише як сукупності фінансових ресурсів для здійснення інвестиційної діяльності, так і екзогенними чинниками, зумовленими станом і характеристиками макросередовища, в якому функціонує територіальної громади о» [26] (рис. 1.1).

Інвестиційний потенціал територіальної громади характеризує його здатність генерувати ресурси, а також ефективно і раціонально використовувати їх на цілі, передбачені інвестиційною стратегією розвитку.

«Таким чином, сукупність взаємопов'язаних властивостей, які характеризують сутність інвестиційного потенціалу території, полягає у здатності виробляти і мобілізувати внутрішні ресурси і резерви території; здатності акумулювати і залучати фінансово-кредитні та інвестиційні ресурси ззовні; здатності трансформувати ресурси і заощадження в інвестиції» [36].

«Інвестиційний потенціал територіальної громади – це складне комплексне поняття, для характеристики якого необхідно розглянути складові його елементи, такими елементами є» [52]:

1. «Джерела формування інвестиційного потенціалу» [35]: 1) внутрішні джерела – ресурси, які створюються самим територіальною громадою і резерви, що мобілізуються; 2) зовнішні джерела – ресурси, які залучені поза межами територіальної громади (міжміські, державні, міжнародні); 3) «змішані джерела, які об'єднують перші дві групи» [36].

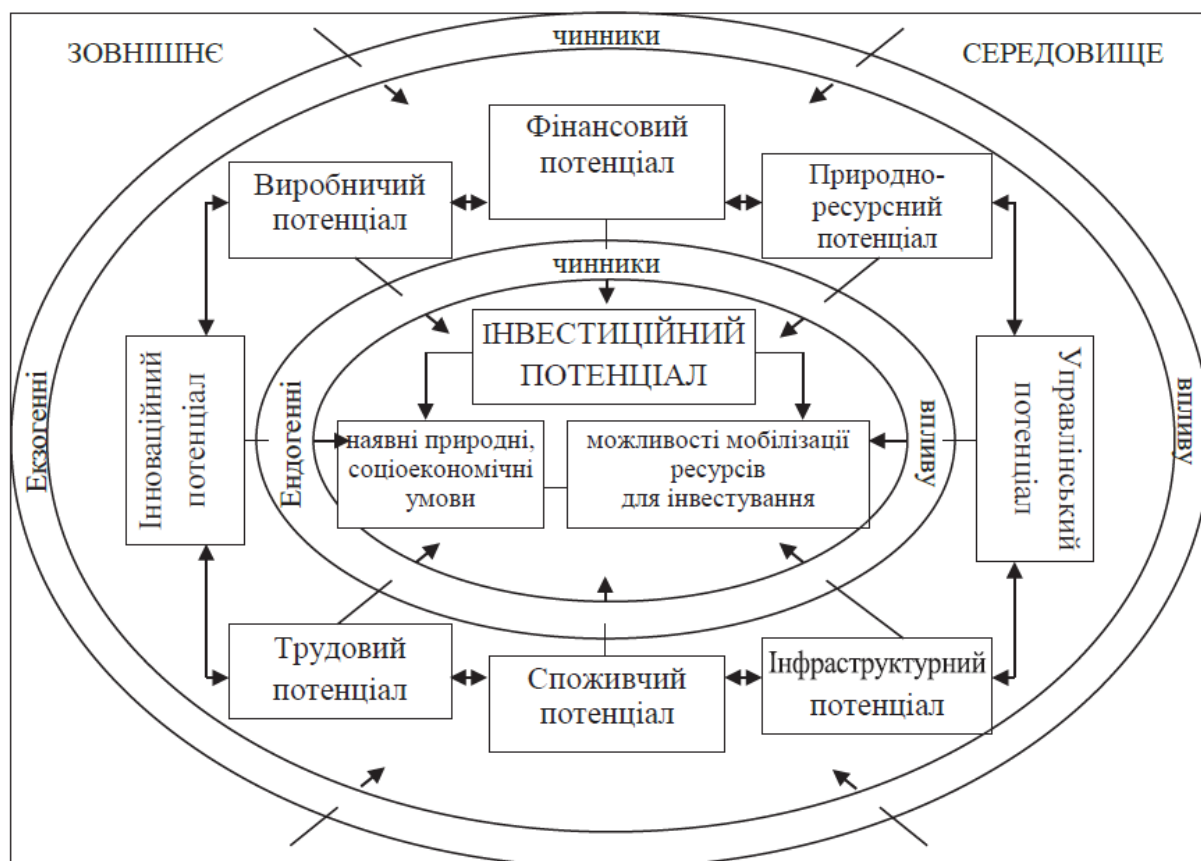

Рис. 1.3. Схема інвестиційного потенціалу територіальної громади

Примітка. Наведено за [50]

2. «Фактори, що впливають на інвестиційний потенціал. До них віднесено: природно-ресурсні, виробничі, фінансові, податкові, бюджетні, кредитні, інвестиційні, інноваційні, інфраструктурні, кадрові, споживчі, вони взаємопов'язані між собою, доповнюють і взаємодіють один з одним, у різному ступені впливаючи на формування інвестиційного потенціалу» [26].

3. «Суб'єкти економіки, які мають певні фінансові ресурси (держава, господарючі суб'єкти, зовнішні інвестори і кредиторі), які за певних умов і за

допомогою відповідного механізму можуть трансформуватися в інвестиційні ресурси для вкладення у проекти й об'єкти виходячи з реалізованої інвестиційної стратегії. Такими власниками фінансових ресурсів виступають» [23]. Бюджетна система, підприємства і організації, місцева фінансово-кредитна та інвестиційна системи, домогосподарства і громадяни, учасники професійного ринку цінних паперів, зовнішні інвестори» [27].

4. «Об'єкти, для інвестування в які формується інвестиційний потенціал, включають: сферу реальної економіки, фінансову сферу, інноваційну сферу» [45].

Хоча наведене визначення цілісно й у концентрованому вигляді передає сутність пропонованого нами підходу до розуміння поняття «інвестиційний потенціал територіальної громади», доповнимо подане визначення графічною інтерпретацією (рис. 1.1) та пояснимо окремі аспекти.

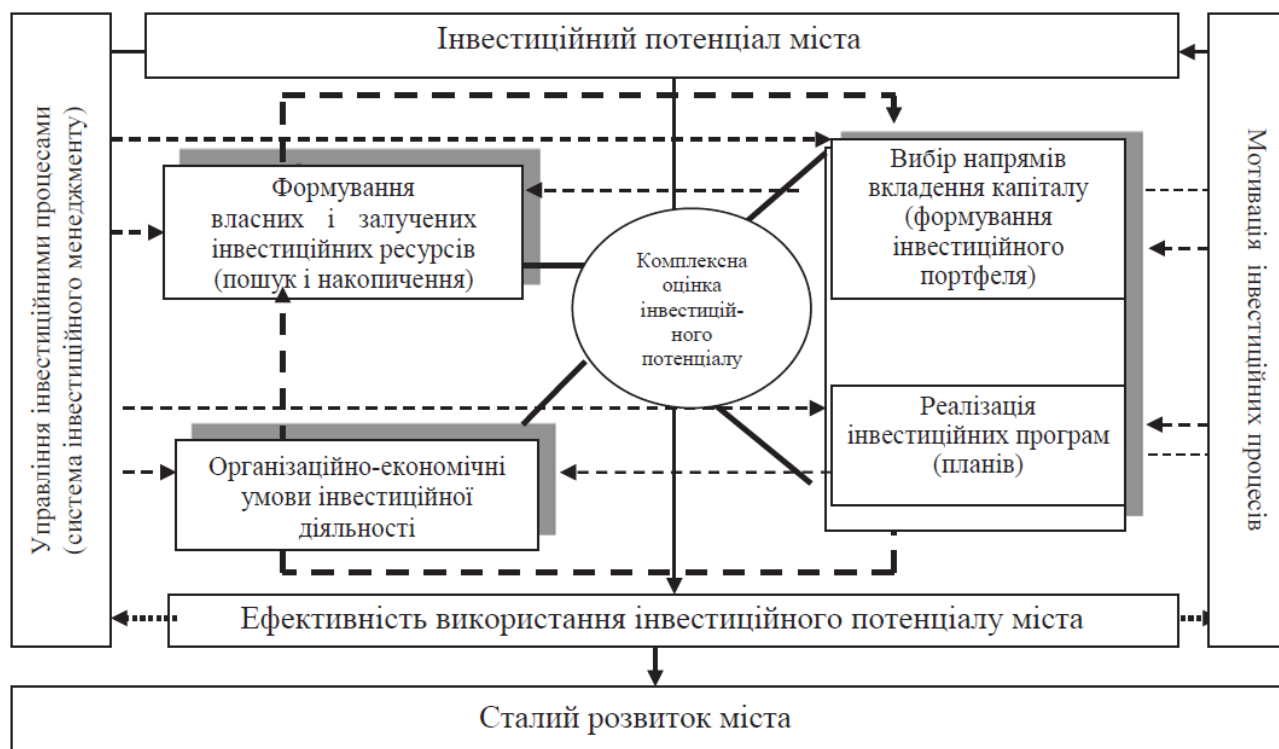

Рис. 1.1. Концептуальна схема формування інвестиційного потенціалу територіальної громади

Примітка. Наведено за [50]

З рис. 1.1 видно, що кругообіг основних стадій забезпечення інвестиційного потенціалу територіальної громади («формування – використання» інвестиційних ресурсів) відбувається за умов наявності у територіальної громади і інвестиційної привабливості.

«Відповідно до наукових поглядів, модель інвестиційної поведінки характеризує теоретичну концепцію системи мотивації суб'єктів інвестиційної діяльності, що спонукає їх до здійснення інвестиційної діяльності на всіх її етапах та у всіх її формах» [29]. «Ми погоджуємося із запропонованим спектром спонукальних мотивів – економічних і неекономічних, а також чинників зовнішнього середовища територіальної громади, які є теоретичним обґрунтуванням моделі його інвестиційної поведінки і впливають як на окремі її елементи, зокрема на мотивацію накопичення інвестиційних ресурсів, використання накопиченого капіталу в інвестиційному процесі та вибору напрямів і форм інвестування, так і на ступінь інвестиційної активності суб'єкта господарювання» [36].

На нашу думку необхідно для обґрунтування інвестиційних рішень використовувати комплексну оцінку рівня та ефективності використання інвестиційного потенціалу територіальної громади, яка також має чинити вплив на мотивацію здійснення інвестиційної діяльності.

Беручи до уваги все вищесказане, пропонуємо розглядати формування інвестиційного потенціалу територіальної громади як процес реалізації заходів щодо створення сукупності «організаційно-економічних умов для здійснення інвестиційної діяльності, формування та використання власних і залучених інвестиційних ресурсів та оцінювання рівня інвестиційного потенціалу з метою обґрунтування доцільності реалізації інвестиційного рішення» [45].

«Пошук шляхів підвищення рівня інвестиційного потенціалу територіальної громади передбачає дослідження критеріїв прийняття інвестиційних рішень, під якими слід розуміти певні умови інвестиційного середовища, визначення таких умов передбачає багаторівневий підхід, що враховує привабливість зовнішнього та внутрішнього середовища» [27].

«Завдяки активізації інвестиційної діяльності відбувається розвиток галузей, регіонів і окремих територій, що сприяє розширенню відтворювання виробничих сил, зростанню національного багатства, підвищенню ефективності економіки і рівня життя населення, забезпечуючи підвищення його якості» [20].

Можна виділити два підходи до визначення сутності та складу інвестиційних ресурсів. Прибічники першого підходу визначають інвестиційні ресурси як сукупність матеріальних ресурсів, засобів виробництва, грошових накопичень, цільових банківських вкладів, кредитів, цінних паперів, об'єктів інтелектуальної власності, природних ресурсів. За другим підходом інвестиційні ресурси – це частина фінансових ресурсів, що спрямована на ринок капіталу.

В. Бард під інвестиційними ресурсами визначає цінності, що вкладаються в ті чи інші проекти з метою приросту багатства у тому чи іншому вигляді, починаючи від матеріально-речового та закінчуючи грошовим [20]. Д. Старик називає інвестиційними ресурсами кошти у вигляді матеріальних та інтелектуальних цінностей, що вкладені у виробничу, підприємницьку та іншу діяльність із метою організації виробництва продукції, робіт і послуг та отримання прибутку або інших кінцевих результатів (охорона природи, підвищення якості життя тощо), тобто економічні ресурси, що вкладені на тривалий період із метою отримання чистої вигоди в майбутньому [90].

Ресурсами інвестиційного потенціалу є засоби виробництва, вироблені людиною та природою і призначені для виробництва товарів та послуг у будь-якій сфері діяльності.

Інвестиційний потенціал території характеризується кількісним та якісним станом капітальних ресурсів галузей народного господарства і засобів виробництва населення, що забезпечують отримання товарів та послуг виробничого та невиробничого характеру. До капітальних ресурсів відносять: основні фонди, нематеріальні активи, незавершені капітальні вкладення та невстановлене обладнання, довгострокові фінансові вкладення, виробничі запаси і незавершене виробництво. Засоби виробництва населення включають:

будівлі (господарські будівлі), виробничий інвентар, сільськогосподарську техніку, що використовується як засіб праці, тварин, багаторічні насадження.

У формуванні інвестиційного потенціалу територіальної громади беруть участь внутрішні та зовнішні джерела інвестицій. До внутрішніх джерел належать: кошти державного та місцевих бюджетів, власні кошти підприємств та організацій, кошти населення, кошти інвестиційних посередників та ін.

Як засвідчує практика, найбільш доступними для формування інвестиційного потенціалу територіальної громади є його внутрішні джерела.

Обсяг інвестиційних ресурсів із внутрішніх джерел визначається часткою валового продукту, що надходить у фонд накопичення та спрямовується на фінансування інвестицій. У практиці оцінки інвестиційного потенціалу доведено, що для уникання подвійного рахунку необхідно враховувати не весь фонд накопичення в територіальній громаді і, що включає безоплатно отримані кошти інших суб'єктів господарювання, кошти бюджетів, кошти централізованих фондів вищих організацій та добровільних об'єднань, а тільки частину чистого прибутку підприємств, доходів населення, спрямовану на інвестиційні цілі [38].

Зовнішні джерела фінансування інвестиційних ресурсів територіальної громади акумулюють кошти інвесторів за його межами, в тому числі фінансових організацій, фондів іноземних держав, суб'єктів господарювання.

Інвестиції можуть здійснюватися у реальній та фінансовій формах. Реальне інвестування спрямоване на створення та придбання нових матеріальних об'єктів, що сприятиме отриманню прибутку за рахунок виробництва й продажу товарів і послуг. Різновидами реального інвестування є «капітальні вкладення», «виробничі інвестиції». «Фінансові інвестиції є вкладенням коштів у фінансові операції та цінні папери: валютні операції, операції з векселями, купівля та продаж акцій, облігацій, сертифікатів, доходи від володіння пакетами цінних паперів» [34]. За рахунок фінансових інвестицій здійснюється переміщення майбутніх доходів від інвестицій упродовж певних періодів.

Згідно зі ст. 10 Закону Територіальної громади «Про інвестиційну діяльність» джерелами фінансування інвестиційної діяльності є: 1) власні фінансові ресурси інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних осіб тощо); 2) позичкові фінансові кошти інвестора (облігаційні позики, банківські та бюджетні кредити); 3) залучені фінансові кошти інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб); 4) бюджетні інвестиційні асигнування; 5) безоплатні та благодійні внески, пожертви організацій, підприємств і громадян [21].

Інвестиції можуть бути прямими, тобто спрямованими на об'єкт інвестування, коли інвестор самостійно здійснює управління своїм капіталом і проектом інвестування, визначає напрямки використання свого капіталу, та непрямыми – здійснюватися через інвестиційні фонди, які діють від імені інвестора з метою реалізації його інвестиційних намірів.

«Основним джерелом інвестицій є фонд нагромадження, що, у свою чергу, поділяється на фонд відшкодування і фонд відновлення, за рахунок цих фондів формуються валові та чисті (в їх складі) інвестиційні ресурси» [44]. Валові ресурси спрямовуються як на просте, так і на розширене відновлення основного капіталу. «Джерелом чистих інвестиційних ресурсів є фонд відновлення, за рахунок якого формуються тільки нові виробничі фонди» [11].

1.3. Структура інвестиційного потенціалу територіальної громади механізми його нарощення

«Інвестиційний потенціал із точки зору його формування є складною, багаторівневою системою» [23]. Елементами інвестиційного потенціалу є всі ресурси, що прямо чи опосередковано пов'язані з його функціонуванням та розвитком. Для оцінки інвестиційного потенціалу та реалізації інвестиційних

процесів необхідно класифікувати складові інвестиційного потенціалу, аналізувати умови і фактори їх зміни.

«Дослідження наукової літератури показало, що відсутнє єдине визначення структури інвестиційного потенціалу, його складових елементів, аналіз наукових розробок щодо інвестиційного потенціалу територіальної громади показав відмінність поглядів на формування його структури» [31]:

1) підхід, що ґрунтується на виділенні часткових потенціалів, виділяє вісім їх видів: ресурсно-сировинний, споживчий, виробничий, інноваційний, інституційний, інфраструктурний, фінансовий і трудовий.

Визначальна роль для формування загального інвестиційного потенціалу територіальної громади належить промислово-виробничому потенціалу. Всі інші складові розглядаються або як первинні (формують початкові умови та тенденції зміни промислово-виробничого потенціалу), або як інфраструктурні, що забезпечують певний рівень його формування і використання. На рис. 1.2 наведені основні взаємозв'язки між різними складовими інвестиційного потенціалу територіальної громади;

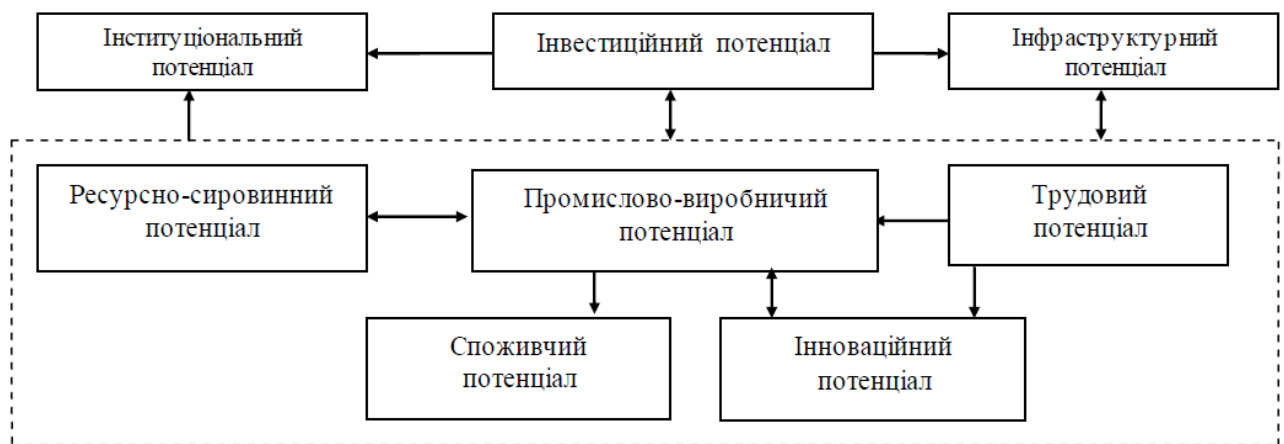

Рис. 1.2. Взаємозв'язок основних складових інвестиційного потенціалу

Примітка. Наведено за [13]

2) «підхід, який базується на виділенні стадій інвестиційного циклу і відповідних складових: передінвестиційна стадія – інноваційний потенціал, інформаційний потенціал; інвестиційна стадія – підприємницький потенціал,

інфраструктурний потенціал; постінвестиційна стадія – комерційний потенціал, інфраструктурний потенціал, інформаційний потенціал» [38].

«Така класифікація складових інвестиційного потенціалу територіальної громади дозволяє виявити основні види управлінських завдань в інвестиційній сфері та визначити концептуальні підходи до розроблення системи управління інвестиційним потенціалом» [41].

Аналіз підходів до визначення структури інвестиційного потенціалу дозволяє виявити найбільш важливі складові та сформувані систему взаємодії різних суб'єктів інвестиційної діяльності в рамках єдиного законодавчого простору.

При дослідженні структури інвестиційного потенціалу територіальної громади ми вважаємо доцільним використовувати ресурсно-відтворювальний підхід.

Ресурсна структура інвестиційного потенціалу представлена сукупністю інвестиційних ресурсів, залучених із різних джерел фінансування для здійснення інвестиційної діяльності. Територіальної громади, як і інші інвестори, можуть використовувати всі дозволені законодавством джерела фінансування інвестицій. Особливої уваги потребує визначення інвестиційних ресурсів територіальної громади.

Вони менші від «валових на величину коштів, що спрямовуються з фонду відшкодування у вигляді амортизаційних відшкодувань» [33]. Первинними джерелами утворення інвестиційних ресурсів територіальної громади є домогосподарства та підприємства. На основі первинних джерел формування інвестиційного потенціалу утворюються вторинні джерела (рис.1.6).

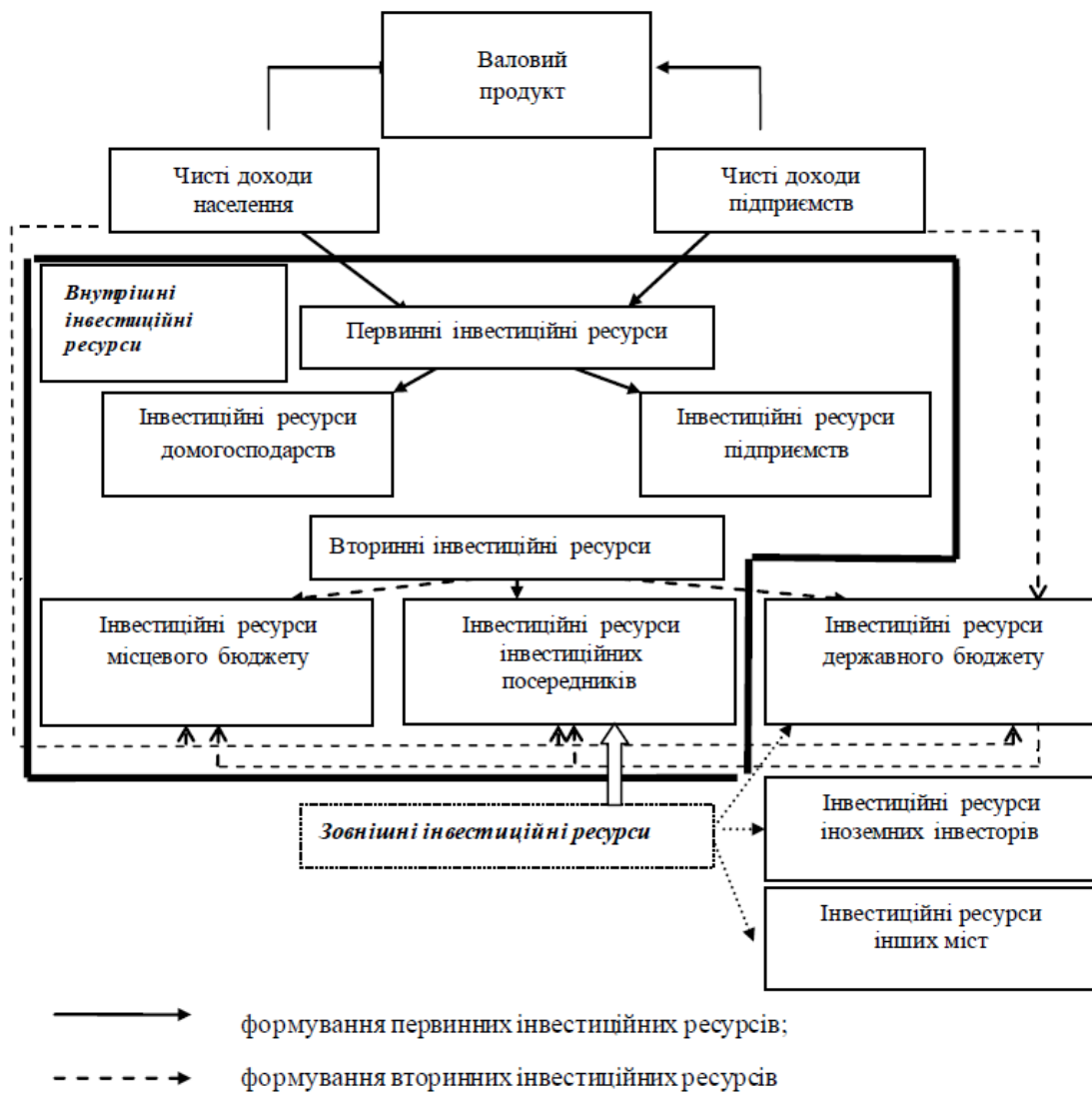

Рис. 1.6. Механізм формування інвестиційних ресурсів територіальної громади

Примітка. Наведено за [47]

Унаслідок первинного розподілу валового внутрішнього продукту утворюються інвестиційні ресурси домогосподарств та підприємств. У результаті їх перерозподілу відбувається формування вторинних доходів, що є основою для інвестиційних ресурсів державного та місцевого бюджетів, інвестиційних посередників та кредитних установ.

Джерела фінансування інвестиційної діяльності достатньо обмежені, до основних з них відносять:

1) бюджетні асигнування з бюджетів різних рівнів (державного, бюджетів суб'єктів, місцевого), фонду підтримки підприємництва, позабюджетних фондів, що надаються безоплатно або на пільговій основі;

2) фінансові ресурси економічних суб'єктів (підприємств) – власні – прибуток, амортизаційні відрахування, інші види активів (основні фонди, земельні ділянки та ін.) і залучені засоби;

3) заощадження населення (домашніх господарств);

4) іноземні інвестиції в різних формах;

5) «позикові кошти у вигляді бюджетних, банківських і комерційних кредитів (на процентній і безпроцентній, відшкодувальній і без оплатній основі)» [27, с. 77-78].

Інвестиційні ресурси є основою формування загального інвестиційного потоку територіальної громади, вони формують ресурсну структуру його інвестиційного потенціалу Рух інвестиційних ресурсів від джерел їх формування до суб'єктів використання утворює інвестиційний потік територіальної громади, що складається із надходжень та витрат інвестиційних ресурсів усіх суб'єктів інвестиційної діяльності в територіальній громаді і.

Процес накопичення інвестиційних ресурсів із внутрішніх і зовнішніх джерел, їх розподіл та подальше використання у вигляді інвестицій є відтворенням інвестиційного потенціалу територіальної громади. Послідовність цих процесів являє собою відтворювальну структуру інвестиційного потенціалу територіальної громади.

Метою відтворення інвестиційного потенціалу є збалансування формування, розподілу та використання інвестицій в територіальній громаді і відповідно до вимог сталого розвитку для збільшення загальної величини капіталу, в т. ч. реального, природного та людського. Основою для відтворення інвестиційного потенціалу є еколого-економічні процеси, що проходять в територіальній громаді і, екологічно збалансоване з урахуванням вимог сталого розвитку відтворення інвестиційного потенціалу територіальної громади є першочерговим завданням його економічної політики.

Потенціал стійкого відтворення інвестиційного потенціалу економіки визначається його структурною збалансованістю, а саме: між пропозицією товарів та послуг (вироблений валовий внутрішній продукт) та внутрішнім попитом (сума кінцевого споживання та валового накопичення) [47].

Структурно відтворювальний цикл інвестиційного потенціалу територіальної громади складається з трьох фаз: формування, розподілу та використання (табл.1.5).

Таблиця 1.5

Відтворення інвестиційного потенціалу територіальної громади

Фази відтворення інвестиційного потенціалу територіальної громади	Характеристики фаз
Фаза формування інвестиційного потенціалу	Залучення інвестиційних ресурсів із первинних та вторинних джерел: кошти державного бюджету, кошти місцевих бюджетів, кошти інших територіальної громади, кошти населення, кошти підприємств, іноземні інвестиції, кошти інвестиційних посередників
Фаза розподілу інвестиційного потенціалу	Визначення ефективної структури розподілу інвестиційних ресурсів. Спрямування накопичених інвестиційних ресурсів суб'єктами інвестиційної діяльності в об'єкти інвестицій. Визначення взаємозв'язків між суб'єктами та об'єктами інвестування. Оптимізація розподілу інвестицій за об'єктами інвестування
Фаза використання інвестиційного потенціалу	Використання наявних інвестиційних ресурсів в об'єктах інвестування на базі існуючої інвестиційної інфраструктури

Примітка. Наведено за [47]

Формування інвестиційного потенціалу територіальної громади залежить від рівня збалансованості виробленого валового продукту з обсягами кінцевого споживання та валового накопичення. Характерним для фази формування інвестиційного потенціалу є трансформація валового накопичення та заощаджень в інвестиційні ресурси. Основою формування інвестиційних ресурсів в територіальної громади і є приріст капіталу в результаті виробничої діяльності. Інвестиційні ресурси є засобом здійснення накопичення і перехідною формою між поточним виробництвом та нагромадженням.

Унаслідок постійної трансформації заощаджень і залучених грошових та інших активів у виробничий процес забезпечується безперервність інвестиційної діяльності [45].

Відтворення інвестиційного потенціалу відбувається шляхом акумуляції внутрішніх та зовнішніх інвестиційних ресурсів територіальної громади та забезпечення ефективних зворотних зв'язків, що диктують зміни в інвестиційному середовищі територіальної громади. Враховуючи активну участь інвестиційного потенціалу на міжрегіональному рівні, він є самостійним суб'єктом, що реагує на зовнішнє середовище. Ефективність інвестиційних зв'язків характеризує зовнішній аспект інвестиційного потенціалу територіальної громади і його підприємств, який забезпечує вирішення завдань відтворення інвестиційних ресурсів, орієнтацію інвестиційного потенціалу на внутрішні та зовнішні ринки, забезпечення збалансування місцевого бюджету на основі заходів розвитку інвестиційної сфери з боку держави. Це дозволить характеризувати структуру інвестиційного потенціалу як здатність активізувати інвестиційну діяльність за рахунок власних інвестиційних ресурсів та як зростання можливості відтворення інвестиційного потенціалу, що існує в зовнішньому середовищі територіальної громади [47].

Відплив грошових засобів відбувається через неоптимальну інвестиційну політику держави та підприємств. Відтворення інвестиційного потенціалу забезпечується при розподілі валового продукту в частині фонду накопичення, амортизаційних відрахувань, що є внутрішніми джерелами попиту на інвестиційні ресурси (рис.1.6).

Сукупність факторів відтворення інвестиційного потенціалу територіальної громади проявляє себе в системі еколого-економічних відносин (табл. 1.6). Так, на фазі формування інвестиційного потенціалу територіальної громади суттєво впливають виробничий, природно-ресурсний, трудовий потенціали територіальної громади, а також комплекс факторів, що визначають інвестиційний клімат (інвестиційну привабливість) території. Перелічені потенціали є основою формування інвестиційних ресурсів територіальної

громади, до яких належать усі види майнових, фінансових та інших активів, залучених для здійснення вкладень в об'єкти інвестування.

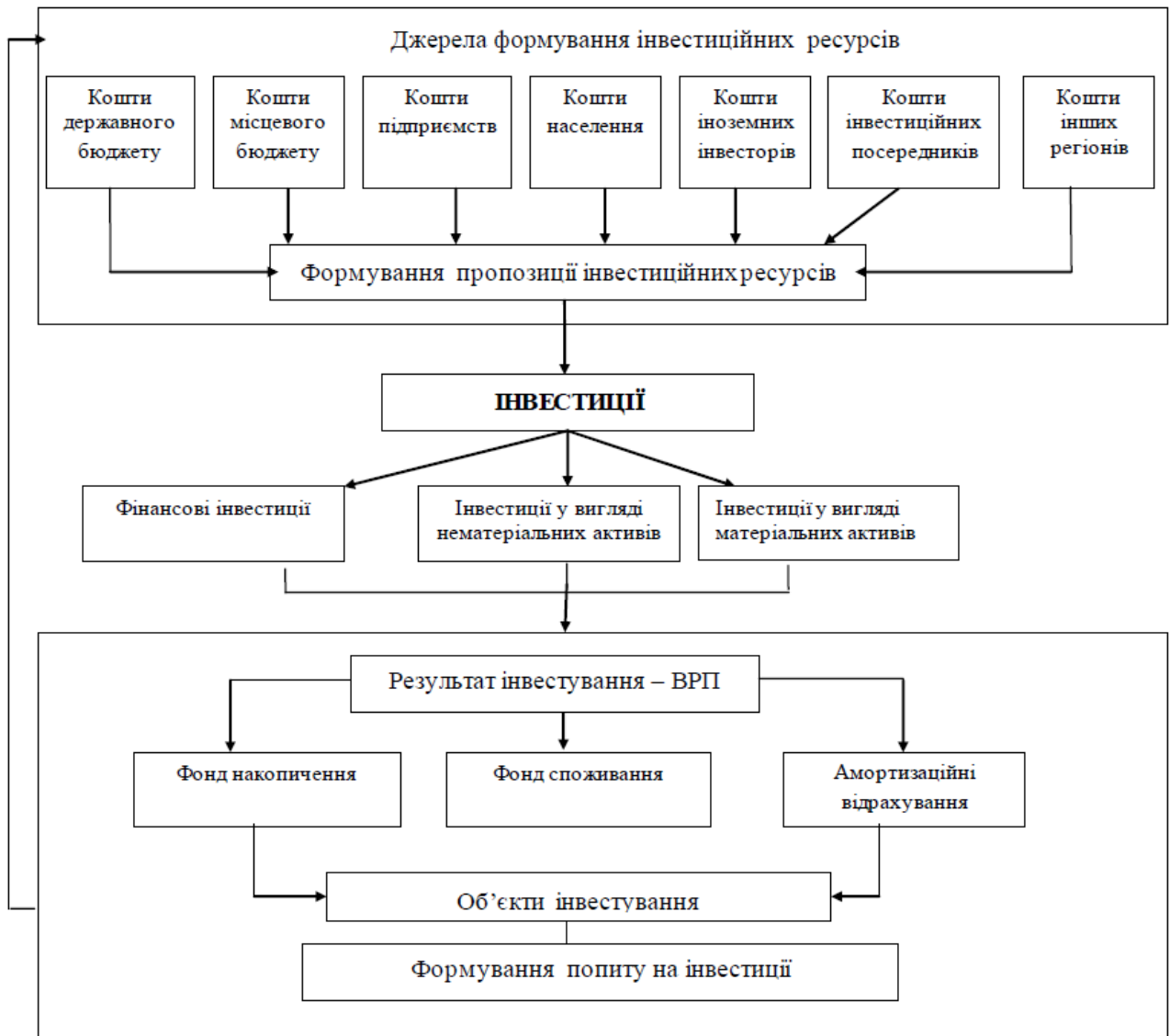

Рис. 1.6. Кругообіг інвестицій в територіальній громаді і

Примітка. Наведено за [45]

На розподіл інвестиційних ресурсів в територіальній громаді і суттєво впливають такі фактори, як інвестиційна привабливість окремих галузей економіки, рівень рентабельності підприємств різних видів економічної діяльності, діючі державні, регіональні та місцеві інвестиційні стратегії.

Таблиця 1.6

Фактори відтворення інвестиційного потенціалу територіальній громаді

Фактори / фази відтворення ППМ	Характеристика фактора на фазах відтворення інвестиційного потенціалу
1	2
Фактори формування	Цілі відтворення

Продовження таблиці 1.6

1	2
Природно-ресурсний потенціал	залучення природних ресурсів (предметів праці) та природних умов у виробничий процес
Виробничий потенціал	модернізація основних фондів виробництва (засобів праці), підвищення ефективності виробничої потужності підприємств територіальної громади ; реконструкція та розширення виробництв; технічне переозброєння виробництва
Трудовий потенціал	забезпечення процесу виробництва продукції (праця)
Фактори розподілу	Цілі відтворення
Інвестиційна привабливість окремих галузей економіки	забезпечення оптимального розподілу інвестиційних ресурсів у відповідні галузі економіки
Рівень рентабельності підприємств за видами економічної діяльності	визначення найбільш ефективних видів діяльності для інвестування вкладень
Інвестиційні стратегії на рівні держави, регіонів та територіальної громади	здійснення інвестування за програмно-цільовим підходом
Фактори використання	Цілі відтворення
Інституційні	створення умов для здійснення інвестиційної діяльності в територіальній громаді і; регулювання ведення інвестиційної діяльності через органи влади, правові інститути, законодавчі норми
Фінансові	забезпечення руху, акумуляції інвестиційних ресурсів від джерел інвестування до об'єктів інвестування; забезпечення трансформації грошових засобів в інвестиційні ресурси; формування інвестиційних джерел; обслуговування обігу фінансових засобів в територіальній громаді і
Інноваційні	виділення грошових коштів на проведення науково-технічних досліджень, розроблення нових технологій; вкладення в нематеріальні активи підприємств
Інфраструктурні	забезпечення розвитку інвестиційної інфраструктури, в т.ч. екологічного спрямування
Соціальні	відображення рівня та умов життєдіяльності населення в територіальній громаді і, характеристика рівня благополуччя
Екологічні	визначення необхідних капітальних вкладень для підтримки та збереження стану навколишнього середовища

Примітка. Наведено за [47]

На фазі використання інвестиційного потенціалу реалізація накопичених інвестиційних ресурсів забезпечується інституційними, фінансовими, інноваційними, соціальними та екологічними факторами, які в сукупності

утворюють інвестиційну інфраструктуру територіальної громади . Інвестиційну інфраструктуру територіальної громади можна визначити як сукупність підприємств, організацій, установ, діяльність яких спрямована на забезпечення сприятливих умов для вкладень (фінансових, матеріальних, інтелектуальних) потенційних інвесторів у розвиток окремих місцевих господарських систем з метою забезпечення сталого розвитку та екологічної безпеки, примноження матеріального та соціально значущого багатства у майбутньому як інвесторів, так і населення в цілому [22]. Призначення інвестиційної інфраструктури полягає у забезпеченні взаємозв'язків об'єктів та суб'єктів інвестиційного потенціалу територіальної громади як окремої системи для постійного здійснення інвестицій. Роль інвестиційної інфраструктури у відтворенні інвестиційного потенціалу територіальної громади полягає у забезпеченні руху інвестиційних коштів на фазах відтворення з метою ефективного використання накопиченого капіталу, отримання певного економічного результату і забезпечення екологічної безпеки територіальної громади [46].

Висновки до розділу 1

Типологія територіальної громади , проведена в роботі, дозволила виявити найбільш поширений їх поділ на: великі, середні та малі. Особливістю економічного становища територіальних громад Територіальної громади є те, що більшість із них були створені на основі одного-двох підприємств, що мають вузьку направленість та спеціалізацію.

Від роботи таких підприємств повністю залежить економічний стан місцевого населення. Спад виробництва, дестабілізація соціально-економічного та фінансового стану послабили економічну базу та призвели до зниження виробничих потужностей, звуження спектру послуг, що надаються у межах малих територіальної громади. Вирішити зазначені проблеми можна за допомогою нарощення інвестиційного потенціалу малих територіальної громади .

Інвестиційний потенціал є структурним елементом економічного потенціалу території, він забезпечує зростання інших елементів економічного потенціалу. Інвестиційний потенціал – складна економічна категорія, що характеризує взаємодію суб'єктів інвестиційного процесу щодо здійснення інвестування. Її поява викликана зростанням дефіциту інвестиційних коштів, а також зростанням пріоритету якості інвестиційних ресурсів над їх кількістю.

Проаналізувавши та систематизувавши різні підходи до визначення категорії «інвестиційний потенціал», слід відзначити, що окремі автори розглядають його як сукупність ресурсів, окремих складових потенціалів або доходів. Інші вкладають у його зтериторіальної громади характеристику здатності, можливості економіки регіону до здійснення інвестиційної діяльності. Можна виділити такі основні підходи до визначення категорії інвестиційного потенціалу: ресурсний, системно-структурний, відтворювальний, результативний.

Структурно відтворювальний цикл інвестиційного потенціалу територіальної громади складається з трьох фаз: формування, розподілу та використання. Відтворення інвестиційного потенціалу територіальної громади – це процес накопичення інвестиційних ресурсів з внутрішніх і зовнішніх джерел, їх розподіл та подальше використання у вигляді інвестицій. Відтворення інвестиційного потенціалу забезпечується при розподілі валового продукту. Відтворювальний цикл інвестиційного потенціалу територіальної громади визначається періодом часу від початку його формування до закінчення надходження коштів від його використання.

Відтворення інвестиційного потенціалу відбувається під впливом певної групи факторів. До факторів формування належать виробничий, природно-ресурсний, трудовий потенціали територіальної громади, а також комплекс факторів, що визначають інвестиційний клімат в територіальної громади і. До факторів розподілу належать інвестиційна привабливість окремих галузей економіки, рівень рентабельності підприємств різних видів

економічної діяльності, діючі державні та регіональні інвестиційні стратегії. До факторів використання відносять інституційні, фінансові, інноваційні, соціальні та екологічні фактори, які в сукупності утворюють інвестиційну інфраструктуру територіальної громади.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ МЕХАНІЗМУ НАРОЩЕННЯ ІНВЕСТИЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ГРОМАДИ

2.1. Забезпечення нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади

Як було відмічено, для проектів об'єднаної територіальної громади існує перевірена часом і досвідом методика обґрунтування їх життєздатності з використанням проектного аналізу. Проте для соціально-управлінських проектів, обґрунтування життєздатності яких робиться лише на основі концепції проекту, деякі аспекти концепції вимагають поглибленого розкриття на основі удосконаленого методико-технологічного забезпечення, яке пропонується з метою підвищення якості обґрунтування.

Дослідження джерел та факторів інноваційності проектів об'єднаної територіальної громади, наведені фрагменти дискусії з цього приводу, дають можливість спиратися на певні положення, які дозволяють уточнити тлумачення інноваційності проекту об'єднаної територіальної громади, яку рекомендовано відзначати в концепції проекту у пункті «засоби розв'язання проблеми». Уявляється, що для визначення інноваційності проекту слід врахувати, що слід її розглядати по відношенню до конкретного суб'єкта-користувача продукту проекту, базуватися на істотності змін, намагатися вимірювати не сам рівень інноваційності проекту (що навряд чи можливо), а корисність проекту для користувача, для чого можна використовувати категорію «цінності» для заінтересованих сторін. Істотність змін пропонується розуміти як проаналізований і обґрунтований потенціал (можливий приріст) нової якості діяльності у порівнянні зі станом, коли продукт проекту ще не існував. Отже, пропонується поняття інноваційності проекту визначати таким чином: суб'єктно-орієнтована характеристика проекту, яка базується на потенціалі отримання від проекту обґрунтовано визначеної нової якості діяльності, що

зумовлює рівень цінності проекту для його заінтересованих сторін. В опису відповідного пункту концепції слід розкрити і обґрунтувати той потенціал нової якості саме для даної громади, який очікується від упровадження проекту, що сприятиме отриманню позитивних оцінок проектом при його відборі на грант.

По-друге, вимагає удосконалення підхід до визначення індикаторів результатів проекту, його соціально-суспільної корисності. Для системного визначення індикаторів результатів проектів об'єднаної територіальної громади пропонується підхід, що базується на аналізі проблеми проекту. Вихідним посиланням при цьому є таке.

Відомо, що результативність і ефективність проекту завжди визначаються порівнянням ситуації «з проектом» і «без проекту». Тобто загальна успішність проекту, яка забезпечує задоволеність його заінтересованих сторін, базується на отриманих результатах проекту, хоча можливими є випадки, коли заплановані результати досягнуті з виконанням обмежень проекту, а задоволеність заінтересованих сторін не є повноцінною. Тим не менш, соціально-економічні результати проекту, якщо забезпечено їх сталість, переважною мірою зумовлюють успішність проекту. З огляду на це успішність проекту можна визначити як наявність значущої динаміки запланованих позитивних змін у середовищі проекту за умов виконання встановлених обмежень, яка вимірюється через порівняння вихідного та завершального станів середовища проекту з використанням заздалегідь визначених індикаторів його результатів.

Отже, основним при оцінці результатів проекту є комплексний опис вихідного й кінцевого станів середовища проекту, що й створює з територіальної громади овні підстави для віднаходження індикаторів результатів проекту. Саме це можна вважати одним з провідних завдань аналізу проблеми проекту.

Ураховуючи, що першочерговою ознакою, яка необхідна для встановлення результатів проекту, є тип ефекту, який має принести проект місцевій громаді, логічно здійснювати пошук ключових термінів опису результатів проекту «крізь призму» його потенційних цільових ефектів. Виходячи із з територіальної громади у місії об'єднаної територіальної громади, як цільові ефекти проектів

об'єднаної територіальної громади можна виокремити фінансово-економічні, соціальні, екологічні, управлінські, політичні ефекти. Схарактеризуємо зазначені ефекти з огляду на використання їх сутності при аналізі проблеми проекту об'єднаної територіальної громади.

Певний проект приносить громаді фінансово-економічний ефект, якщо у результаті його виконання або збільшуються надходження до місцевого бюджету або зменшуються витрати на утримання об'єктів інфраструктури та органу управління. З позиції виконання місії фінансово-економічний ефект є знеособленим відносно будь-якої верстви місцевої громади й просто розширює можливості органу управління у задоволенні будь-якої потреби місцевої громади. Такий момент слід роз'яснювати громаді задля забезпечення її підтримки відповідним проектам, а також урахувати при описі проблеми проекту.

Соціальний ефект як результат здійснення проекту являє собою збільшення можливостей певного соціального прошарку місцевої громади отримувати (платно або безкоштовно) певні суспільні блага.

Саме соціальний ефект позиціонує результат проекту в частині задоволення потреб місцевої громади, і саме він має найбільше значення для успішності конкретного проекту об'єднаної територіальної громади. Вимірюється соціальний ефект зміцненням довіри до влади, позитивними змінами політичної підтримки місцевої влади певною частиною громади. Отже, обґрунтування соціальних ефектів проектів об'єднаної територіальної громади має вирішальне значення для визначення пріоритетності проекту, а опису соціальних характеристик проекту має бути приділено особливу увагу.

Екологічний ефект, що полягає у зменшенні впливу цивілізації на навколишнє середовище, є одним з факторів забезпечення сталого розвитку. «Прямий» вимір екологічного ефекту проекту є складним завданням, тому провідним критерієм визначення успішності проектів, орієнтованих на екологічний ефект, є відповідність планованих екологічних заходів потребам і побажанням місцевої громади. Зазначене підвищує роль поглибленого аналізу

проблеми з огляду на визначення її масштабу, цільових груп та опису їх потреб, для чого можуть бути використані соціологічні опитування.

Управлінський (управлінсько-інституційний) ефект демонструє результати покращення системи управління в громаді, зміцнення контакту влади з громадою та бізнесом, посилені можливості конструктивного впливу на громаду, покращення здатності органу об'єднаної територіальної громади у коротший строк, із найменшими витратами і у відповідності до поставлених завдань реалізовувати обґрунтовані управлінські рішення на користь громаді. Такий ефект також є надто складним для «прямого» виміру.

Тому для підтримки таких проектів громадою слід вести роз'яснювальну роботу з приводу демонстрації майбутніх переваг у діяльності громади, часто відтермінованих у часі. При описі проблеми особливу увагу слід приділяти характеристикам, що свідчать про можливі покращення в життєдіяльності громади через удосконалення управління нею.

Політичні ефекти проектів є фактом об'єднаної територіальної громади. Будьякий проект у цьому сенсі є поліефектним, тому що крім отримання основних планованих результатів проект вчиняє певний політичний вплив – позитивний чи негативний для чинної влади. Позитивний вплив, зазвичай, виражається у зростанні довіри до влади, що також має бути відображено при описі проблеми.

Отже, наведена характеристика типів та зтериторіальної громади у ефектів проектів об'єднаної територіальної громади створює зтериторіальної громади овне підґрунтя визначення індикаторів результатів проектів.

Логічний ланцюжок міркувань при реалізації пропонованого підходу є таким (рис. 2.2). Проект – системний засіб реалізації потрібних і бажаних змін. Зміни відбуваються по відношенню до вихідної ситуації. Це означає, що у вихідній ситуації було щось таке, що нас не задовольняло й вимагало змін. Саме це – те, що є «поганим», з чим потрібно боротися, те, чого не має бути при нормальному функціонуванні – тобто симптоми проблеми – повинні бути виявлені й описані під час аналізу проблеми проекту. Очевидно, що далі будуть

відшукуватися причини існування проблеми і вона буде розв'язуватися на цій основі (а не на основі симптомів).

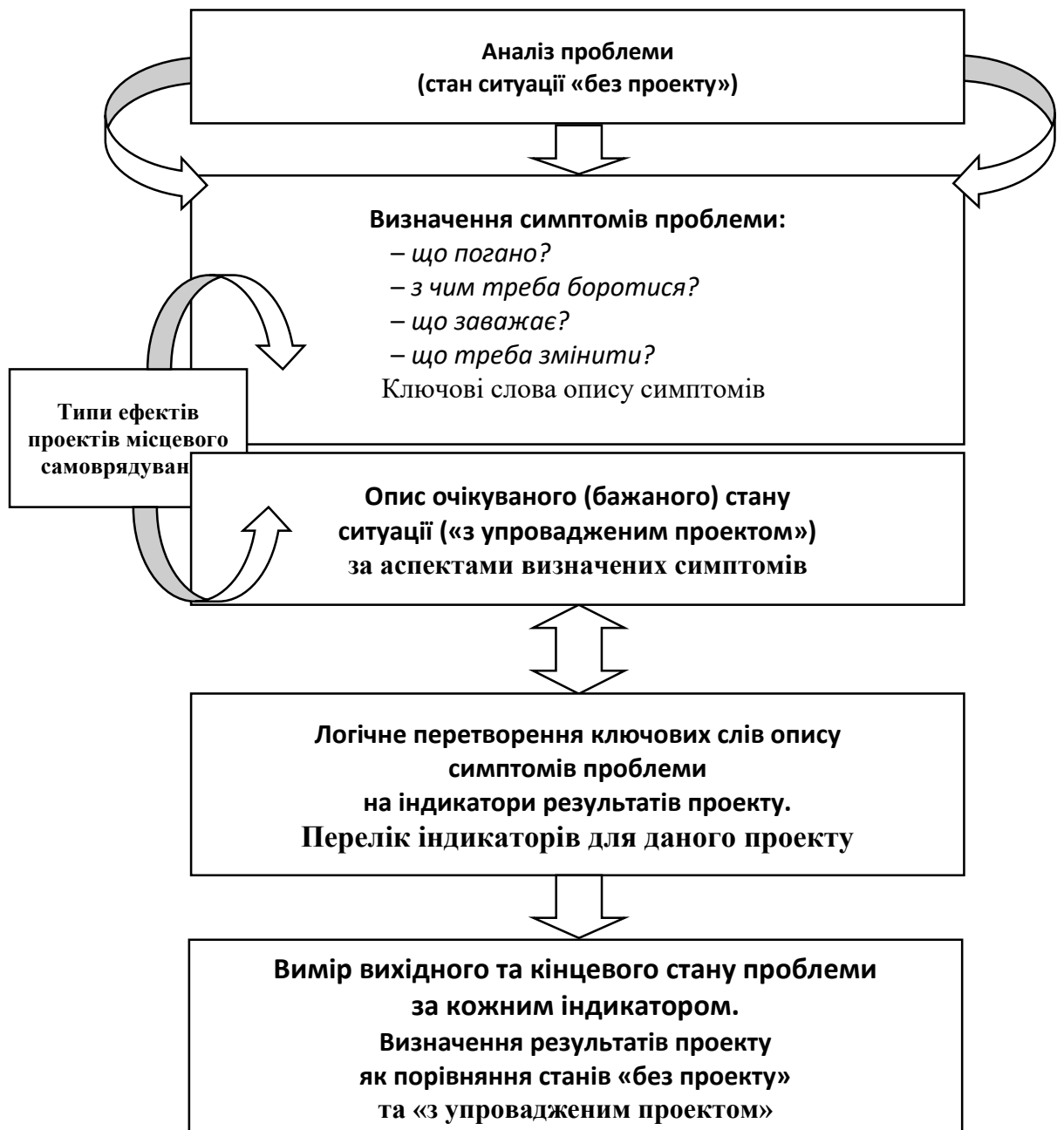

Рис. 2.2. Логічна схема визначення індикаторів результатів проекту об'єднаної територіальної громади

Примітка. Розроблено автором самостійно.

Отже, потрібно повно й системно описати симптоми проблеми: «що треба змінити?». Далі, під час опрацювання майбутніх результатів проекту, слід описати очікуваний (бажаний) стан ситуації, але по тим самим аспектам, за якими аналізувалася проблема проекту, тобто з використанням опису симптомів

проблеми через ключові слова. Отриманий набір ключових слів, якими описуються симптоми проблеми проекту при її аналізі, можуть бути логічно перетворені (через переформулювання, редагування, доповнення тощо) і стати зтериторіальної громади основою визначення індикаторів результатів проекту.

Таким чином, запропоновано створювати зтериторіальної громади овнологічну основу визначення індикаторів результатів проектів об'єднаної територіальної громади шляхом ретельного аналізу проблеми проекту, під час якого провідна увага приділяється визначенню ключових слів для опису симптомів проблеми, пошук яких слід орієнтувати на можливий вплив проекту на забезпечення різномірних ефектів проектів об'єднаної територіальної громади.

2.2. Індикатори нарощення інвестиційного потенціалу Бережанської територіальної громади

Приклад застосування зазначених рекомендацій при визначенні індикаторів результатів проекту створення кластеру народно-художніх промислів «Сузір'я» [49] наведено у табл. 2.2. Як видно, опис проблеми у рекомендованому логічному форматі дає реальні підстави для цілеспрямованого формування значної кількості індикаторів, за допомогою яких можна системно визначити результати проекту як запоруку його успішності.

Як зазначалося, проекти об'єднаної територіальної громади у переважній кількості не є комерційними, тобто не забезпечують надходження фінансових потоків. Для умов об'єднаної територіальної громади можна зазначити як парадокс, що наявність у портфелі проектів об'єднаної територіальної громади комерційних проектів свідчить про певну недосконалість системи формування портфелю.

Дійсно, якщо певний проект є комерційним, тобто може генерувати фінансові потоки (приносити прибуток), то для органу об'єднаної територіальної

громади більш доцільним була б передача прав на його здійснення комерційним структурам, тобто спрямування на розв'язання відповідної проблеми об'єднаної територіальної громади комерційних коштів підприємницьких (комерційних) структур. Це дозволило б вивільнити поточні (бюджетні) кошти від ризикованих вкладень і спрямувати їх на здійснення проектів некомерційного призначення. З цього приводу можна вважати, що вивільнення проектного портфелю органу об'єднаної територіальної громади від комерційних або потенційно-комерційних проектів є однією з задач проектного управління в місцевому самоврядуванні.

Для вирішення такого завдання існує підхід, який поширений у всьому світі й отримав назву індикативного підходу. При цьому орган влади на території визначає із широким залученням бізнесових кіл та громадськості стратегічні пріоритети розвитку території, зокрема проекти, що можуть бути здійснені на комерційній основі, та декларує, що бізнес, який вдасться до реалізації цих пріоритетів, отримуватиме різного роду преференції. У такій ситуації виконання визначених пріоритетних проектів підприємницькими структурами відбувається за кошти підприємців, але на взаємовигідній основі.

Таблиця 2.3

Визначення індикаторів результатів

Симптоми проблеми, визначені в ході її аналізу	Ключові слова в аспектах можливих ефектів проектів об'єднаної територіальної громади
Соціальні фактори (ефекти)	
Самозайнятість існує, але як стихійна: це неякісні робочі місця з нерегулярною надомною зайнятістю, нерегулярним (дещо сезонним) та тіньовим доходом, що не забезпечує надходжень до бюджету	<ul style="list-style-type: none"> – якісні робочі місця – регулярна (нерегулярна) зайнятість – сезонність (регулярність) отримання доходу – тіньовий дохід (ухилення від сплати податків) – прозорість оплати праці – надходження до бюджету
Економіко-фінансові фактори (ефекти)	
Втрата комерційної вигоди (недовикористання потенціалу «точки зростання»), зокрема унаслідок малих	<ul style="list-style-type: none"> – комерційна вигода – втрачена (упущена) вигода – додана вартість

масштабів діяльності, а також того, що природні ресурси території використовуються без переробки, чим втрачається додана вартість	– сировинна орієнтація бізнесу – «точка зростання»
Відсутність ефективного (зацікавленого, заохоченого) власника майна (підприємницької ділової одиниці), діяльність якого давала б надходження до бюджету	– наявність ефективного (зацікавленого, заохоченого) власника – наявність ділової одиниці (підприємницької структури)
Управлінсько-інституційні фактори (ефекти)	
Відсутність недержавних (неприбуткових) інституцій для одержання потенційних грантових фондів міжнародної технічної допомоги	– наявність недержавної (неприбуткової) організації, підприємницькі структури
Відсутність без створених інституцій реальних важелів влади щодо впливу на підприємництво на території	– наявність недержавної (неприбуткової) організації підприємницькі структури (як засіб реального впливу влади на бізнес)
Відсутність досвіду роботи в умовах дії оновленої нормативно-правової бази реформування об'єднаної територіальної громади	– інноваційні для території нормативно-правові акти

Примітка. Складено автором на основі [49].

Отже, при формуванні концепції проектів об'єднаної територіальної громади проекти мають перевірятися на можливість переведення їх до розряду комерційних проектів відповідних організацій. Так, проектний офіс на території має аналізувати можливість перетворення проекту на привабливий для комерційних організацій завдяки, зокрема, наданню їм додаткових преференцій.

Може бути розглянуто можливість виділення в межах будь-якого проекту об'єднаної територіальної громади комерційно привабливої його частини, до реалізації якої можливо залучити комерційні кошти. Наприклад, на перший погляд некомерційний проект оновлення зупинок автобусів з метою надання додаткових зручностей людям похилого віку та інвалідам може стати частково комерційним, якщо запропонувати рекламним агенціям додаткові пільги у розміщенні реклами на цих зупинках; будівництва переходів у територіальній громаді і може привабити комерційні кошти завдяки наданню можливості комерційним структурам розміщати у переходах торгівельні точки тощо.

Тобто при визначенні можливості залучення комерційних коштів проект можливо розглядати не завжди у цілому, а у певній декомпозиції з частковою можливістю використання його продукту у комерційних цілях. Тобто проект може залишатися переважно неприбутковим, але його частина може бути привабливою для комерційних організацій, що надасть можливість органу об'єднаної територіальної громади частково залучити підприємницькі кошти на виконання цієї частини проекту, тим самим зменшивши власні витрати.

Важливою умовою залучення комерційних організацій до виконання проектів об'єднаної територіальної громади є поглиблене розуміння груп споживачів, на задоволення потреб яких спрямований даний проект. Тобто у межах аналізу проблеми слід виявляти потенційний перетин потреб та інтересів груп, на які спрямовано проект, з групами осіб, до яких як потенційних споживачів мають інтерес комерційні організації. Такі «спільні» інтереси мають бути предметом маркетингової підтримки проектів, в якій значна увага приділяється питанням інформаційного висвітлення процесу реалізації проекту і його очікуваних результатів із обов'язковим оприлюдненням ролі комерційного учасника у реалізації конкретного проекту.

По-четверте, зауважимо, що відповідно до методичних рекомендацій ДФРР документи, які представляються на конкурс проектів, не передбачають аналіз ризиків проекту. На відміну від проектів бізнесу в проектах об'єднаної територіальної громади для передбачення можливих небезпек (перепон, бар'єрів) упровадження проекту використовується така характеристика як сталість результатів проекту [19; 34]. Це пов'язане із набагато складнішим порівняно з проектами бізнесу оточенням проектів об'єднаної територіальної громади, де кожен з них у формальному чи неформальному вигляді неминуче проходить не лише професійну, а й «політичну» та «громадську» експертизи. Така експертиза проектів відбувається, зазвичай, коли дискутується відносна пріоритетність різних проектів для жителів територіальної громади чи одного й того ж самого проекту для жителів різних територій (районів) громади (об'єднаної громади); при прийнятті проектів сесією місцевої ради, зокрема для

представлення на конкурсне фінансування ДФРР. Крім того, після свого завершення проект має «працювати» і забезпечувати суспільну корисність в умовах не лише відповідної фінансово-економічної забезпеченості, а й політичної конкуренції, коли різні партії борються за електорат, у тому числі з використанням результатів впроваджуваних проектів.

Методичні рекомендації ДФРР не розкривають поняття сталості результатів проекту. Тому автор формує власне розуміння сталості результатів проекту як здатність його продукту та результатів відповідати очікуванням бенефіціарів і забезпечувати мінімізацію ризиків. «У такому разі несталість продукту та результатів проекту – їх нежиттєздатність у реальних умовах локального середовища проекту, унаслідок чого породжуються різноманітні ризики» [36]. В екстремальній ситуації це може призвести до припинення функціонування продукту проекту. Тобто можна вважати, що сталість результатів проекту об'єднаної територіальної громади – це реакція середовища за певним «зрізом», у певній площині на впливи проекту, на зміни, які реалізовані за задумом проекту.

Методичними рекомендаціями ДФРР пропонуються такі фактори сталості результатів проекту [35]. «Фактори фінансово-економічної сталості результатів проекту: економічна ефективність та самоокупність проекту (чи виявиться реалізація проекту економічним поштовхом для розвитку механізмів соціально-економічної самодостатності місцевої територіальної громади (регіону); подальший розвиток й функціонування відповідних (у тому числі започаткованих за результатами проекту) структур, організацій та підприємств на засадах самоокупності, або принаймні незалежності від грантового фінансування; яким чином діяльність за проектом позначиться на формуванні й розвитку джерел надходжень до місцевого бюджету» [55].

«Фактори інституційної сталості результатів проекту: очікуваний вплив від реалізації проекту на розвиток місцевих інститутів, зокрема комунальної інфраструктури, мережі спеціалізованих закладів, місцевого підприємництва, громадських організацій» [52]. «Як фактори політичної сталості результатів

проекту розглядаються аналіз структурного впливу проекту на: формування місцевої політики у відповідній сфері (галузі), на якість та інтенсивність процесів трансформаційних перетворень на відповідній території; на зміни управлінської поведінки та форматів взаємовідносин органів об'єднаної територіальної громади з комунальними підприємствами, установами, організаціями, а також місцевим підприємництвом та громадськими організаціями, з місцевими органами виконавчої влади, з органами місцевого самоврядування інших ланок та інших територіальних громад; наповнення місцевої нормативно-правової бази та перспективи її подальшого розвитку» [47].

Погоджуючись у цілому із переліком і з територіальної громади одним розкриттям факторів сталості результатів проекту за рекомендаціями ДФРР, доцільно додати до переліку факторів сталості результатів проекту фактори соціального характеру, які зумовлюють на принциповому рівні сприйняття проекту громадою, підтримку нею його результатів. У зворотному випадку проект приречено на невдачу, не дивлячись на позитивну дію інших факторів сталості результатів.

«Фактори соціальної сталості результатів проекту виражаються у такому: чи передбачено потенційну зміну потреби, на задоволення якої було спрямовано проект, чи можлива заміна її потребою-субститутутом» [22]. Чи відповідають існуючі соціальні характеристики об'єкту, створеного за проектом, вимогам конкурентоспроможності, що встановлені за результатами бенчмаркінгу подібних об'єктів, зокрема за вимогами продуктивності праці, умов праці й оплати працівників; екологічний вплив проекту: чи не входить у суперечність обраний метод задоволення потреби проектом з вимогами підтримки екологічно-небезпечного стану території громади.

Значною мірою вибір показників для оцінювання сталості результатів проекту у різних аспектах примикає до аналізу ризиків проекту об'єднаної територіальної громади. Різниця полягає у тому, що фактори сталості результатів проекту характеризують ситуацію «постфактум», після завершення проекту. Це є дуже важливим в мінливих політизованих умовах об'єднаної територіальної

громади, але не вичерпує проблему визначення ризиків проектів, які виникають не лише після завершення проекту, а переважним чином – у процесі реалізації проекту. Тому, з урахуванням того факту, що для проектів об'єднаної територіальної громади, для яких не потрібне поглиблене техніко-економічне обґрунтування, концепція стає основним документом доведення їх життєздатності, уявляється за доцільне виконувати аналіз ризиків виконання проектів в їх інтеграції з факторами сталості результатів проекту.

Таким чином, удосконалення методико-технологічного забезпечення розробки концепції проектів об'єднаної територіальної громади в частинах уточнення підходу до визначення інноваційності проектів, формування набору індикаторів результатів проектів об'єднаної територіальної громади, можливої комерціалізації проектів, а також аналізу ризиків проектів у інтеграції з опрацюванням факторів сталості результатів проектів є фактором належного методологічного забезпечення проектно-орієнтованого управління розвитком територіальних громад, підвищує рівень обґрунтованості проектів об'єднаної територіальної громади і робить концепцію універсальною для формування проектних пропозицій щодо отримання будь яких фінансових грантів.

2.3. Оцінка економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади

Економічний механізм нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади формується і діє на двох рівнях: на макрорівні, шляхом цілеспрямованої діяльності територіальної громади стосовно регулювання залучення інвестицій, та на регіональному рівні, у процесі конкретної співпраці місцевих господарських одиниць з потенційними інвесторами. Але на даний час місцеві органи влади мають мало реальних економічних механізмів впливу на інвестиційну діяльність, оскільки дієві механізми економічного характеру запроваджуються лише на загальнодержавному рівні.

Одним із можливих варіантів збільшення обсягів інвестицій в територіальній громаді є використання економічних механізмів управління інвестиціями, що діють на загальнодержавному рівні. Модель економічного механізму доцільно зобразити у вигляді системи блоків, пов'язаних між собою прямими та зворотними зв'язками, що передбачають формування системи економічних показників, стимулів та санкцій, що спрямовують, регулюють та контролюють діяльність структурних учасників інвестиційного процесу (рис. 2.4).

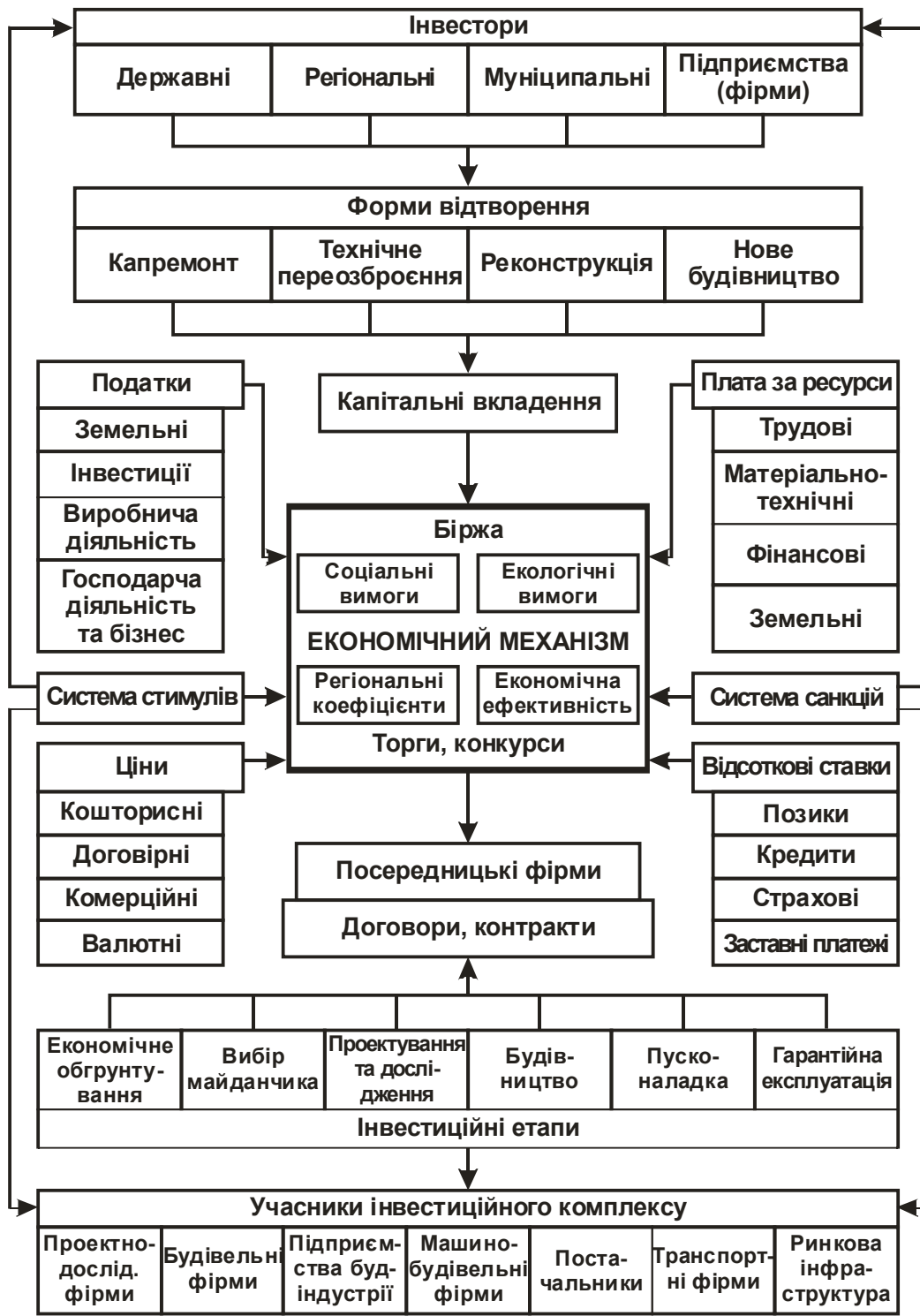

Рис. 2.4. Модель економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади

Примітка. Наведено за [33, с. 211].

Основними складовими економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу в територіальній громаді і є:

- 1) фінансово-кредитний механізм;

- 2) податковий механізм;
- 3) механізм платежів за виробничі та природні ресурси;
- 4) ціновий механізм;
- 5) механізм економічних стимулів та санкцій.

Відправний керуючий вплив на інвестиційну діяльність в територіальній громаді і забезпечує фінансово-кредитна система, модель якої представлена в на рис. 2.5.

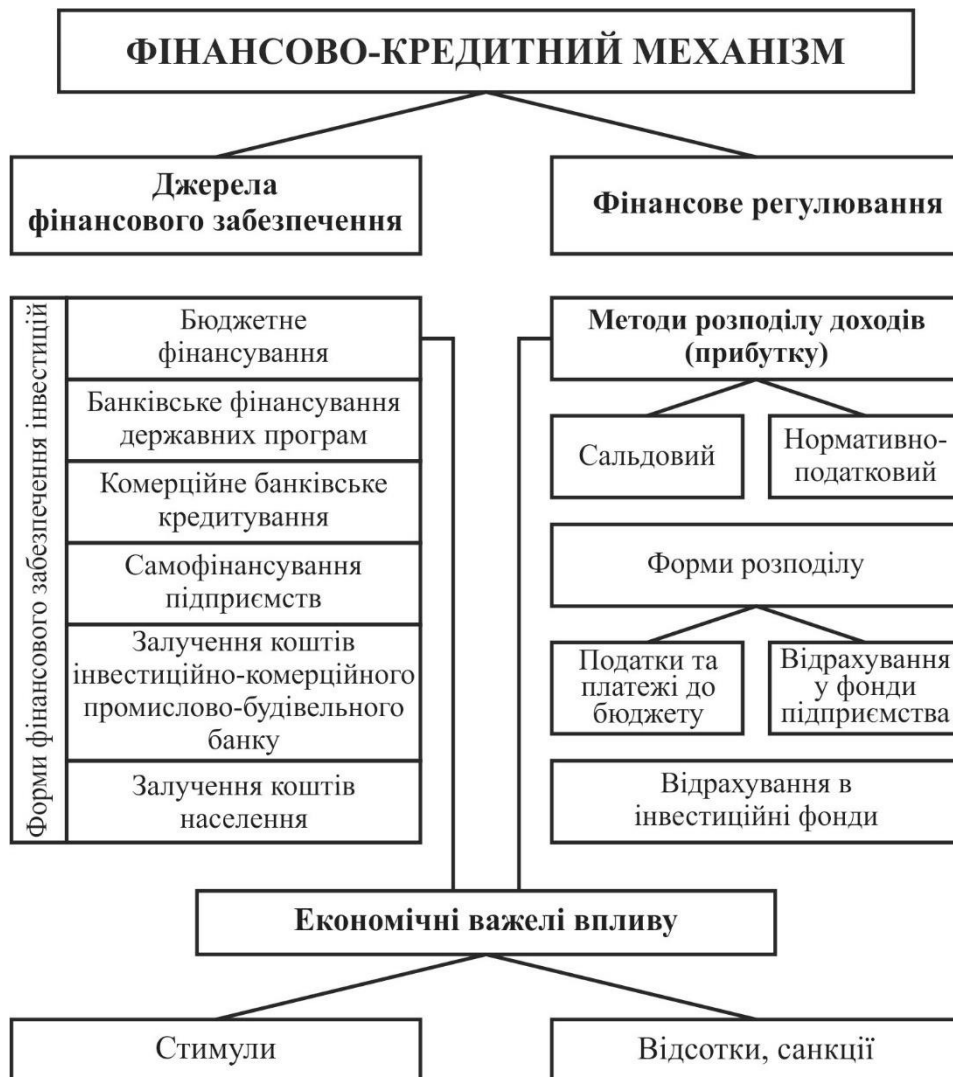

Рис. 2.5. Модель фінансово-кредитного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади

Примітка. Наведено за [52, с. 20]

Конкретні форми фінансово-кредитних відносин – це потужний інструмент впливу місцевих органів влади на господарчі процеси, засіб взаємодії

та узгодження економічних інтересів учасників інвестиційної діяльності в територіальній громаді і.

Для фінансово-кредитної системи характерною є недостатність інвестиційних ресурсів для фінансування пріоритетних галузей та сфер економіки територіальній громаді. До форм фінансового забезпечення інвестицій належать:

- 1) бюджетне фінансування;
- 2) бюджетне фінансування державних програм;
- 3) комерційне банківське кредитування;
- 4) самофінансування підприємств;
- 5) залучення коштів населення.

Економічна та фінансова основа нарощення інвестиційного потенціалу в територіальній громаді і неможлива без:

- створення системи розподілу фінансових ресурсів між державним бюджетом і бюджетами регіонів та територіальних громад;
- «завершення формування власності територіальних громад (комунальної власності)» [22];
- «законодавчого врегулювання правового режиму спільної власності територіальних громад» [32];
- «розроблення та затвердження системи мінімальних соціальних стандартів державних і громадських послуг, що гарантовано фінансуватимуться з державного та місцевого бюджетів» [22];
- «вироблення прозорої системи формульного визначення показників бюджету та розподілу трансфертів між бюджетами різних рівнів, яка базуватиметься на об'єктивних показниках і критеріях» [22];
- збільшення переліку власних доходів місцевого бюджету і створення стимулів для збільшення доходів місцевих бюджетів [68]

Місцеві органи влади покликані підтримувати розвиток інвестиційної діяльності шляхом сприяння в забезпеченні фінансовими ресурсами.

Необхідність цього викликана тим, що кредити комерційних банків, які повинні були б виступати основним джерелом здійснення інвестиційної діяльності, недоступні для суб'єктів інвестиційної діяльності, що діють в територіальній громаді і. Основною причиною цього слід вважати як високі процентні ставки, так і небажання банків співпрацювати з потенційними інвесторами. Основною умовою функціонування комерційних банків є прибутковість їх діяльності, досягнення якої в умовах інфляції виключає можливість довгострокового кредитування та впровадження низьких процентних ставок.

Роль місцевих органів влади в інвестиційному процесі м. Бережани повинна обмежуватись, головним чином бюджетним фінансуванням, стимулювання науково-технічного прогресу, інвестиції у виробничу інфраструктуру.

Переважна частина інвестиційних вкладень повинна здійснюватися на зворотній основі, що буде орієнтувати учасників інвестиційного процесу на самоокупність та самофінансування.

Разом з традиційними формами самофінансування підприємств слід практикувати й інші прогресивні форми фінансування, які обмежують участь місцевих органів влади як прямого інвестора. Певний інтерес представляє досвід ряду країн, коли одне підприємство виступає інвестором іншого, в одному випадку, з метою одержання більшої маси прибутку, в іншому – продукції та послуг інвестованих галузей.

Недоліком фінансово-кредитного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади м. Бережани є також відсутність на його території інвестиційних фондів та інвестиційних компаній, які є вагомим джерелом інвестиційних ресурсів для підприємств, яким не вистачає власних коштів для ефективного здійснення своєї діяльності.

В реалізації механізмів фінансування та кредитування інвестиційної діяльності важливе місце належить установам банківської системи, що забезпечують ефективне функціонування підприємницьких структур і сприяють

економічному зростанню територіальної громади. Реформа банківської системи є необхідною умовою забезпечення кредитними ресурсами економічного розвитку територіальної громади, створення нових та модернізації зростаючих підприємств, що розміщені на його території. Недостатність капіталу та кредитних ресурсів є спільною проблемою як місцевого та регіонального, так і загальнодержавного розвитку.

На території м. Бережани функціонують філіали таких банків, як Ощадний банк Територіальної громади, Ексімбанк Територіальної громади, Приватбанк, банк «Аваль» тощо, які надають суб'єктам господарювання територіальної громади в основному короткострокові кредити. Основними причинами, що стримують надання цими банками суб'єктам господарювання довготермінових кредитів. Це позначається на зростанні ціни на банківських кредитних ресурсів, суттєво стримує інвестиційну активність. В результаті підприємства недотримують кредитні та інвестиційні ресурси та технологічну модернізацію та підвищення конкурентоспроможності продукції, що, в свою чергу, зумовлює ще більше звуження податкової бази, зменшення надходжень до бюджетів всіх рівнів та розширення тіньової економіки.

Таким чином, основна проблема банківської системи на місцевому рівні – це відсутність банків, що здійснюють довгострокове кредитування та інвестування. Вирішення цієї проблеми впирається в створення механізму забезпечення банківських структур інвестиційними резервами. На сучасному етапі провідну роль у забезпеченні банків стартовими капіталами для фінансування довгострокових кредитів у регіонах та територіальної громади повинна відіграти держава.

Отже, необхідно активізувати інвестиційну діяльність банків та інших фінансово-кредитних установ, яка повинна спрямовуватись на посилення ролі довгострокового та середньострокового кредитування; розширення посередницької діяльності в управлінні інвестиційними портфелями компаній, розвиток різного роду довірчої діяльності, операцій страхування та

перестраховання інвестицій, участі у фінансуванні інвестиційних проєктів, здійсненні їх моніторингу.

Серед основних економічних механізмів нарощення інвестиційного потенціалу м. Бережани важливе місце посідає система оподаткування. Ця система характеризується високими ставками податків, нестабільним податковим законодавством та великою кількістю нормативно-правових актів, що регулюють сферу оподаткування.

До основних податків, що сплачують підприємства, які функціонують на території м. Бережани, належать: ПДВ та ПДВ на імпорт; податок на доходи фізичних осіб; виплати на соцзабезпечення; акцизний збір (залежить від виду продукції); експортно-імпорتنі мита; місцеві податки та збори.

Отже, на сьогоднішній день високе оподаткування з'їдає значну частину коштів підприємницьких структур територіальної громади, які могли б бути використані на реінвестування в створення нових або розширення діючих підприємницьких структур. Реінвестування створює робочі місця, розширює базу оподаткування та збільшує надходження як до державного, так і до місцевого бюджетів.

Існуюча податкова система не стимулює розширення кількості підприємницьких структур, які в свою чергу не стали генератором збільшення добробуту населення територіальної громади та створення нових робочих місць. Крім того така ситуація сприяє створенню тіньового сектора економіки.

Небажання виконувати податкове законодавство виштовхує підприємства територіальної громади в «тіньову економіку». Вона включає, в основному, незареєстровані види підприємницької діяльності, які не заборонені чинним законодавством, але представники яких ухиляються від обліку та сплати податків. До тіньової економіки відносять і ті підприємства, які приховують частину свого економічного обороту. Наявність і ріст тіньової економіки впливає на весь процес інвестування в м. Бережани. З одного боку, вона затримує загальний спад виробництва і послаблює диспропорцію у виробництві та розподілі, зумовлені економічною кризою, і в цьому розумінні стабілізує ринок.

З іншого боку – підриває економіку. Тому інтенсивний розвиток тінізації економіки – вагомий фактор, що суттєво знижує інвестиційну привабливість економіки територіальної громади. Отже, тут потрібні дуже точні та обережні дії, бо «тіньовику» важко подолати недовіру до влади і добровільно покласти на себе податковий тягар.

Важливим елементом економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади є система платежів. Важливе місце в цій системі посідають платежі за природні ресурси, які надходять до місцевого бюджету. Це питання є досить актуальним для м. Бережани, яке володіє значним природо-ресурсним потенціалом. Сьогодні в практиці територіальної громади використовуються чотири типи подібних платежів: 1) відшкодування у собівартості витрат на відтворення природних ресурсів; 2) штрафні санкції за наднормативне споживання або нераціональне використання природних ресурсів; 3) відрахування від прибутку, що встановлюють залежно від розмірів використання ресурсів; 4) фіксовані (рентні) платежі.

Особливе місце серед економічних механізмів нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади посідають пільги, які надаються з метою стимулювання місцевого розвитку, залучення фірм до участі в загальнонаціональних програмах та проектах, розгортання науково-дослідних робіт, подолання безробіття, підвищення фінансового забезпечення держави.

В м. Бережани практикується надання пільг іноземним інвестиційним проектам за умови їхньої відповідності визначеним критеріям. До таких пільг належать: «застосування норм прискореної амортизації основних фондів; зниження ставки оподаткування прибутку на 15%; скасування ПДВ на імпорт техніки, комплектуючих, хімічних добрив, засобів захисту рослин та інших товарів, пов'язаних з іноземним інвестуванням в АПК» [38].

«Пільги іноземному інвесторові надаються після експертизи незалежними вітчизняними фахівцями. В м. Бережани практично не існує обмежень на розмір іноземних вкладень, тоді як у багатьох країнах для інвестування в деякі регіони необхідно отримати дозвіл» [22].

Окрім наведених елементів, економічний механізм повинен, по можливості, враховувати також екологічні та соціальні вимоги й одночасно передбачати систему субсидій, цільових дотацій, покликаних відігравати стимулюючу роль для тих чи інших видів інвестицій.

Висновки до розділу 2

1. Аналіз інвестиційного потенціалу м. Бережани проведений за допомогою методу SWOT-аналізу, який ґрунтується на виявленні сильних та слабких сторін інвестиційного потенціалу, а також прогнозуванні можливостей та загроз його нарощення. Проведений аналіз дозволив виявити, що з врахуванням сильних сторін м. Бережани, а саме: вдалого географічного розташування, багатої історичної, релігійної та архітектурної спадщини, наявності вищих навчальних закладів, а, отже, молоді в територіальній громаді і, а також те, що є дешевша робоча сила, аніж в сусідніх країнах, та те, досвід співпраці міської ради інвесторами і наявна ділянка під інвестиційну забудову (промисловий парк), то комплексно такі фактори можуть значно підвищити можливості даної території у сфері туризму, залучення інвесторів, і як результат – створення нових робочих місць та наповнення доходної частини бюджету територіальної громади.

2. Детальний аналіз організаційно-функціонального механізму нарощення інвестиційного потенціалу м. Бережани дозволив виявити ряд недоліків: функції залучення інвестицій в економіку територіальної громади закріплені за двома відділами: відділом економічного розвитку, інвестицій та комунальної власності та відділом муніципального розвитку, інновацій та енергоефективності; у назві досліджуваних відділів дублюються терміни, оскільки «економічний розвиток» є одним із складових елементів «місцевого розвитку»; функції залучення інвестицій та впровадження інновацій розділені між двома відділами, що є не зовсім правильно, оскільки інвестиції та інновації тісно пов'язані між собою; у положенні про відділ економічного розвитку, інвестицій та комунальної

власності за відділом закріплено дуже мало функцій, які б сприяли залученню інвестицій в економіку територіальної громади .

3. Оцінка економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади дозволила виявити, що він формується і діє на двох рівнях: на макрорівні, шляхом цілеспрямованої діяльності територіальної громади стосовно регулювання залучення інвестицій, та на регіональному рівні, у процесі конкретної співпраці місцевих господарських одиниць з потенційними інвесторами. Але на даний час місцеві органи влади мають мало реальних економічних механізмів впливу на інвестиційну діяльність, оскільки дієві механізми економічного характеру запроваджуються лише на загальнодержавному рівні.

РОЗДІЛ 3.

НАПРЯМИ УДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІННЯ ПОТЕНЦІАЛОМ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ТЕРИТОРІЇ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ

3.1. Використання інструментів нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади

Взаємодія територіальної громади з представниками бізнес-структур в даний час стає основою для досягнення стабільних і стійких темпів зростання та розвитку економіки регіонів, а також країни в цілому. Використання коштів державного та місцевих бюджетів стає недостатньо для реалізації великих стратегічно важливих проектів, спрямованих на підвищення конкурентоспроможності Територіальної громади.

Однак існують обмеження розвитку ТГ на регіональному і муніципальному рівнях.

По-перше, дефіцит професійних кадрів, здатних забезпечити якісне опрацювання та супроводження проекту.

По-друге, низька ефективність механізмів управління та координації діяльності з розвитку ТГ. Є і позитивні приклади подолання цього бар'єру, зокрема, створення з представників громадських об'єднань підприємців, зацікавлених експертно-консультаційних організацій у багатьох інших областях.

По-третє, труднощі юридичного оформлення державної і муніципальної власності.

По- четверте, невизначеність ризиків потенційних інвесторів.

В даний час органами державної влади та місцевого самоврядування здійснюються заходи, спрямовані на підвищення рівня інвестиційної привабливості регіонів, до яких можна віднести різні цілеспрямовані дії щодо державної підтримки бізнесу в його розвитку, в тому числі надання податкових пільг, державних гарантій і субсидій, майна. Для встановлення партнерських

відносин держави з бізнесом проводяться ярмарки, виставки, ряд з яких має міжрегіональний і міжнародний характер. Представники органів влади регіону часто помилково відносять подібні взаємини до ТГ.

Для того щоб спонукати приватного інвестора вкласти кошти в проекти ТГ, законодавство у цій сфері має передбачати багато інструментів, мати високий рівень опрацювання, не допускати подвійного трактування положень, з правової точки зору. Можна зробити висновок про те, що правова база створює певні умови для розвитку ТГ.

Про зацікавленість регіональної влади в розвитку механізмів ТГ говорить наявність спеціалізованих структур управління у виконавчих органах. Це можуть бути різні підрозділи, відділи, комітети, які ініціюють проект партнерства та управляють ним. В даний час в територіальних громадах створені координаційні ради і робочі органи, в ряді регіонів подібні структури тільки формуються, а в деяких - тільки починають розуміти значення територіальної громади даної структури управління і готують її інвестиційний проект. З метою економії коштів і небажання розширювати апарат управління існуючі підрозділи територіальної громади наділили додатковими функціями з розвитку ТГ.

Таким чином, можливо зробити висновок про те, що формується організаційний механізм управління ТГ, але поки ефективність подібних структур є невисокою. Таким чином необхідним є створення спеціалізованих органів управління, так званих ТГ-центрів, як самостійних структур, метою діяльності яких має бути управління ТГ в регіоні, тобто планування, експертна оцінка, розробка нормативно-правової бази, розроблення умов, ризиків, варіантів об'єднання ресурсів для учасників ТГ.

Дана структура виступить єдиним координаційним органом для представників територіальної громади, бізнес-структур, метою діяльності якої буде оптимізація і взаємодію ресурсів учасників для реалізації важливих для економіки регіону проектів.

Неузгодженість таких питань, як розміри і форми участі кожної сторони партнерства, типи та умови угод з приватними інвесторами, розподіл ризиків та

відповідальності і т. д., уповільнює процес розробки і реалізації проектів ТГ.

Друга проблема: невисокий рівень компетентності державних службовців у сфері ТГ.

Низький рівень компетентності працівників територіальної громади у сфері ТГ стає серйозною перешкодою для успішної розробки і реалізації проектів партнерства влади і бізнесу. Це часто проявляється у невмінні належним чином сформулювати вимоги до проекту, визначити його кількісні та якісні характеристики, здійснити механізм конкурсного відбору, організувати довгострокове регулювання проекту ТГ, сформувати механізм бюджетного регулювання і т. д. Так як проекти різні і дуже не схожі один на одного, необхідно приймати по ним складні рішення і, отже, необхідно мати досить високий рівень знань у сфері ТГ.

Третя проблема: недостатність пропозицій проектів, що реалізуються на засадах ТГ.

Окремої уваги заслуговує проблема недостатньої інформованості комерційних структур про можливі механізми нарощення інвестиційного потенціалу.

Четверта проблема: високий рівень ризику та складності залучення приватними партнерами великих фінансових коштів на умовах, що дозволяють успішно фінансувати довгострокові інвестиційні проекти розвитку інфраструктури.

Складність полягає в тому, що не кожен інвестор здатний вкласти свої фінансові ресурси у довгостроковий проект з високим ступенем ризику. У випадках відсутності належного фінансування проекти можуть бути схильні до ризику не завершення, що є малопривабливим для інвесторів.

В даний час в регіонах управлінням ТГ займаються в основному різні структурні підрозділи виконавчих органів влади, дії яких часто не скоординовані, що є причиною відсутності комплексної політики у сфері інвестицій та інновацій. Таким чином, для практичної реалізації управління інвестиційними проектами в ТГ необхідно створення спеціалізованої структури

управління.

Необхідність створення спеціалізованої структури в регіонах пояснюється наступним:

- успішний досвід ряду зарубіжних країн у створенні добре організованих структур з нарощення інвестиційного потенціалу;
- створення спеціалізованої структури управління дозволить сконцентрувати і більш ефективно використовувати наявну інформацію про проекти ТГ;
- приватним інвесторам зручніше працювати з однією організацією, ніж з багатьма окремими і т. д.

П'ята проблема: Війна з російською федерацією негативно впливає на розвиток ТГ.

Результати війни є зниження життєвого рівня населення та зменшення реального валового національного продукту, відповідно, проекти ТГ, як переважно проекти з великим терміном реалізації і окупності, найбільшою мірою потрапляють під вплив кризи. Криза прискорила необхідність удосконалення існуючої системи управління економікою регіонів, у зв'язку з чим органам влади доводиться шукати нові методи, способи, коригувати наявний механізм управління проектами ТГ, що вимагає часу і знижує ефективність управлінської діяльності.

Сформовані перешкоди та проблеми ефективного розвитку ТГ сприяють реальній можливості прояву ризиків за інвестиціями.

Виділимо головні з них: ризик, пов'язаний з будівництвом, експлуатацією та введенням у дію об'єктів; виробничі ризики; ринкові ризики; ризики, пов'язані з охороною навколишнього природного середовища (екологічні); фінансові ризики; ризик банкрутства; ризик бюрократії та корупції; ризик потенційно можливої втрати контролю над приватним сектором; політичні ризики; природні ризики; економічні ризики, воєнні ризики.

Перераховані ризики ТГ в цілому не відрізняються від ризиків тих проектів, в яких беруть участь лише приватні компанії, але мають інший

характер і співвідношення.

Таким чином, можна зробити висновок про те, що впровадження механізму нарощення інвестиційного потенціалу ТГ стикається з низкою проблем правового (відсутність необхідної нормативно-правової бази функціонування ТГ), економічного (нерозвиненість ринкових і партнерських відносин) та управлінського (відсутність у більшості державних і муніципальних службовців професійної правової підготовки для розробки відповідних контрактів в даній області) характеру.

В даний час, необхідні різні інструменти підтримки економіки, одним з яких може стати інвестиційний центр, за допомогою якого держава залучає приватний бізнес для вирішення своїх власних завдань. Розвиток ТГ стикається з багатьма перешкодами на своєму шляху, без подолання яких перспективи його розвитку можуть виявитися хибними.

Можливість ефективного комплексного розвитку міських територій із застосуванням механізму нарощення інвестиційного потенціалу ТГ обговорюється вже досить тривалий час, але реальні методи вирішення даної проблеми почали формуватися порівняно недавно. В країнах Європи і в США організаційні механізми комплексного розвитку міських територій з'явилися кілька десятиків років тому і були успішно реалізовані на базі ТГ.

На противагу зарубіжним країнам, в найбільших мегаполісах територіальної громади досі залишаються невирішеними багато питань, пов'язані з реструктуризацією та новим розвитком колишніх промислових територій в центральних районах територіальної громади, з реновацією старих житлових кварталів, а також з комплексним розвитком неосвоєних територій міського простору та ін.

Під комплексним розвитком територій ми розуміємо сукупність взаємопов'язаних заходів по формуванню території, створенню інфраструктури та (або) об'єктів капітального будівництва, здійснюються юридичними, фізичними особами, органами державної влади та спрямований на якісне перетворення забудованих і вільних від забудови (неосвоєних) міських територій

з метою їх найкращого і найбільш ефективного використання з урахуванням функцій, що забезпечують сталий розвиток міських територій.

3.2. Шляхи удосконалення інвестиційних проектів у сфері високих технологій

Багаторічне недофінансування ремонту будівель та комунальної інфраструктури призвело до їх підвищеного зносу, аварійності, ресурсної неефективності. Відсутність необхідних інвестицій не дозволяє вчасно і в необхідному обсязі проводити модернізацію нежитлових будівель, що призводить до економічних і соціальних витрат.

Тенденція точкової забудови, що активно реалізувалася в останні роки, себе вичерпала. У великих територіальній громади ах спостерігається дефіцит вільних від забудови земельних ділянок, на яких можна вести нове будівництво. Будівництво об'єктів переважно пов'язано зі знесенням старих будівель і звільненням територій, зайнятих неефективними виробництвами. Умови господарювання висувають вимоги зміни екстенсивного шляху розвитку («більше метрів за будь-яку ціну») на інтенсивний метою максимально раціонального використання всіх наявних резервів і територій.

Україні необхідно комплексне освоєння територій. Сьогодні всі учасники ринку нерухомості розуміють важливість і необхідність комплексного підходу до освоєння територій під житлове будівництво.

Будівельники в мегаполісах і територіальній громади ах-мільйонерах сьогодні все частіше стикаються з проблемами відсутності вільних територій для житлової забудови. Перспектив точкової житлової забудови всередині таких населених пунктів у Україні немає, у зв'язку з чим необхідність переходу до комплексного будівництва і освоєння нових територій стає очевидним фактом.

Бережанська міська рада вважає, що кількість проектів з комплексного освоєння територій в майбутньому зросте. На думку влади, лише комплексний підхід дозволить розвивати квартали максимально збалансовано, поєднуючи в

них соціальні, житлові і комерційні функції. Крім того, комплексний підхід під силу тільки великому інвесторові, готовому взяти на себе проблеми із забезпечення великих територій транспортними та інженерними комунікаціями. Так і міській владі простіше взаємодіяти з однією великою компанією, ніж з десятком дрібних організацій.

Однак при аналізі ситуації, що склалася в м. Бережани були виявлені наступні фактори, що перешкоджають ефективному комплексному розвитку міських територій:

- відсутність інформації про відповідальні органи виконавчої влади, що здійснюють різні функції в процесі розвитку територій;
- високий граничний рівень інвестицій і (або) обтяжливі умови для входження в масштабні проекти комплексного розвитку територій;
- відсутність випереджаючого розвитку інфраструктури;
- відсутність координації між територіальною громадою та органами виконавчої влади і приватним бізнесом;
- відсутність інструментів вирішення майнових питань при здійсненні комплексного розвитку територій без підтримки територіальної громади.

Важливою проблемою розвитку земельного ринку і ринку нерухомості є розвиток ТГ в комплексному освоєнні територій під житлове будівництво. Це дозволить активізувати роботу з підготовки нових територій і знизити загальний обсяг витрат на їх інженерне облаштування при підвищенні ринкової цінності освоєваних земель.

Іншою метою ТГ є зниження ризиків великих інвестицій. ТГ, що дозволяє чітко розмежувати відповідальність і фіксує взаємні зобов'язання учасників проекту комплексного освоєння або розвитку територій [11, с. 34].

Механізми ТГ в комплексному девелопменті сьогодні знаходяться у стадії свого становлення. У створенні нової форми взаємодії органів влади та бізнесу приватний капітал може взяти на себе об'єднуючу функцію лідера. Першочергове завдання розвитку ТГ - це створення його правового забезпечення.

У контексті підвищення ефективності комплексного розвитку міських територій основними напрямками розвитку ТГ повинні бути наступні:

- при розвитку неосвоєних територій: взаємодія державних органів виконавчої влади і приватних інвесторів при плануванні розвитку, фінансування та будівництві (реконструкції) джерел та мереж інженерного забезпечення і транспортної інфраструктури;

- при розвитку забудованих територій: взаємодія державних органів виконавчої влади і приватних інвесторів в рамках вирішення майнових питань у межах територій, що підлягають розвитку.

Таким чином, для м. Бережани перспективним є впровадження комплексного підходу до розвитку міських територій на основі ТГ і необхідність підвищення ефективності комплексного розвитку, перепрофілювання міських територій. Успішне вирішення цих проблем має важливе значення для розвитку економіки регіону і країни в цілому, так як сталий розвиток регіонів неможливе без комплексного підходу до розвитку міських територій.

Очевидно, що участь приватного сектора з його фінансовою міццю і мобільністю в інноваційних проектах цілком назріла і буде зберігати свою актуальність і в майбутньому. Держава, ймовірно, залишить за собою найбільш важливі питання регулювання, контролю, нагляду за діяльністю приватних компаній у сфері високих технологій. Також у її віданні збережуться питання видачі дозволів та ліцензій. Вона буде визначати законодавчі та нормативні рамки залучення підприємницького сектора в наукотериторіальної громади ку сферу, а також формувати систему фінансово-економічних важелів ініціювання участі та підтримки приватних компаній при реалізації інноваційних проектів (субсидії, гарантії, пільги тощо). У ТГ проявляється конкурентна основа ринкової економіки - за кожен контракт або концесію очікується досить серйозна боротьба в глобальному економічному просторі. В реалізації проектів у сфері високих технологій, ймовірно, будуть задіяні три різних рівня ТГ: Взаємодія на державному рівні, міждержавне Взаємодія і Взаємодія на муніципальному рівні.

Аналізуючи переваги, можна виділити умови успішного розвитку проектів

ТГ у сфері високих технологій: забезпечення реалізації проекту достатніми фінансовими засобами наявність необхідної інноваційної інфраструктури для реалізації проекту, у тому числі створення спеціалізованої компанії, яка здійснює проект ТГ; участь в проекті підготовлених і кваліфікованих сторін - інвестора і державного органу; наявність техніко-економічного обґрунтування та бізнес-плану проекту з урахуванням визнаних міжнародних методик і умов фінансування; наявність довгострокових державних фінансових гарантій, у т. ч. податкових та інших пільг; остаточна готовність проекту відповідно до проектної та фінансової концепції; наявність усіх правових умов для здійснення проекту, в т. ч. контрактів, ліцензії та ін.; підтримка проекту з боку регіональних органів влади; справедливий розподіл проектних ризиків між усіма учасниками проекту.

Слід виділити основні проблеми, пов'язані з впровадженням ТГ в інноваційну діяльність. Бізнес часом неохоче співпрацює з державою в рамках проектів ТГ, і особливо в сфері високих технологій. Це пов'язано з побоюваннями з приводу високого рівня корупції та бюрократизму. Відзначається низька відповідальність державних структур за результат і терміни погоджень, тобто сумнівні можливості виконання зобов'язань держави. Негативні фактори мають місце і з боку держави. До них можна віднести наступні: часта зміна законодавства, нерозвиненість механізмів трансферу технологій, складності в області патентної діяльності, значна тривалість погодження, фінансова криза (бізнесмени можуть стати неплатоспроможними, що не призведе до доведення проекту до кінцевого результату), ризики (політичні, валютні).

Таким чином, основними обмеженнями на шляху інноваційного розвитку країни та складовими межами його потенційного зростання, є: монополізм, низька затребуваність в інноваційній продукції з боку корпоративного сектора, слабкість і нерозвиненість відповідної інноваційної інфраструктури, що підтримує виробництво інновацій, та ізоляціонізм малих підприємств, орієнтованих на виробництво інноваційної продукції.

Рішення сформульованих вище проблем має здійснюватися комплексно, на базі консолідації інтересів усіх суб'єктів національної інноваційної системи. Широке залучення підприємств малого бізнесу в національну інноваційну систему може відбутися тільки тоді, коли місцеві влади зрозуміють, що розміри податкової бази території безпосередньо визначаються обсягами товарообороту підприємств малого бізнесу, розширенням їх збутової діяльності, підвищенням їх конкурентоспроможності. Це змусить владу не тільки знизити адміністративні обмеження для малого бізнесу, але направлено вкладати бюджетні кошти в інноваційні проекти, залучаючи до них нових агентів, підготовку яких повинні будуть взяти на себе науково-дослідні центри та університети.

На наш погляд, з метою вдосконалення механізму ТГ у сфері високих технологій, необхідно реалізувати комплекс заходів, що включає:

- розробку державної системи заохочення підприємців за використання у виробництві новітніх досягнень у науці і техніці: податкові пільги, спеціальні кредити, лізинг новітніх видів машин і устаткування під державні гарантії, цільове фінансування особливо важливих та перспективних проектів, особливо в сфері високих технологій, безоплатну передачу або надання на пільгових умовах державного майна або землі;

- формування інноваційних кластерів - комплексів пов'язаних між собою промислових фірм, лабораторій, органів державного управління, комерційних організацій типу територіальних технопарків;

- створення спеціалізованих державних установ, що регулюють використання ТГ на державному і місцевому рівнях (подібні організації можуть виконувати координуючу, так і регулюючу функції, забезпечувати необхідну політичну підтримку проектів, що є надзвичайно важливим фактором в умовах Територіальної громади);

- реалізацію широкого спектру заходів демонополізації економіки, що сприяють підвищенню мотивації конкуруючих підприємств до інноваційного виробництва (наприклад, посилення контролю за дотриманням нормативів витрат на капітальний ремонт і експлуатацію обладнання, що використовується).

Штучно завищуючи витрати на виробництво, монополія знижує оподатковувану базу по податку на прибуток і ухиляється від оподаткування. Якщо ж дозволити гасити заборгованість по податку вкладенням в інноваційні проекти, спрямовані на підвищення надійності експлуатації обладнання, ресурсо- і енергозбереження, це дозволить стимулювати розширення пропозиції на інноваційних ринках.

Звичайно, очевидно, економія бюджетних коштів, що досягається в рамках ТГ, а також залучення приватних інвестицій до вирішення суспільно важливих завдань мають велике значення. Проте не менш значущими стануть також інші можливі ефекти - привнесення в публічний сектор економіки та суміжні з ним сфери підприємницького досвіду і традицій ефективного управління, а також зниження напруженості у сфері зайнятості населення м. Березани.

Висновки до розділу 3

Враховуючи зростаючу ступінь політичної та регулятивної підтримки, можна припустити, що здійсненню проектів ТГ в Україні будуть сприяти такі фактори:

- значна гнучкість у розподілі ризиків між державними і приватними учасниками проектів;
- закладені в ТГ механізми фінансової підтримки: у поєднанні з вже наданою політичною підтримкою вони повинні сприяти зниженню ризиків за пілотним проектам;
- передбачена компенсація інвесторам збитків, пов'язаних з несприятливими змінами в законодавстві.

У той же час негативно на розвиток проектів ТГ будуть впливати наступні фактори:

- загальна слабкість правової і судової систем, а також механізмів виконання судових рішень;
- сумнівна можливість виконання зобов'язань держави за угодами ТГ в примусовому порядку;

- можливість дострокового розірвання угод;
- високий політичний ризик і можливість зниження державної підтримки в довгостроковій перспективі;
- недостатність і обмеження існуючих механізмів фінансової підтримки проектів ТГ;
- існування важливих аспектів регулювання за рамками концесійних угод.

Доведено, що в Україні є великий, але мало використовуваний поки що потенціал ТГ в ряді капіталотериторіальної громади деяких галузей економіки, регіонального та місцевого господарства, у сфері дрібного і середнього бізнесу.

Накопичене світовим досвідом багате розмаїття концептуальних підходів, форм, методів і конкретних механізмів ТГ цілком може бути використано при вирішенні ряду важливих завдань сучасної економічної політики. Різноманітні форми партнерства забезпечать ефективні рішення в області реформування природних монополій, розширення практики угод про розподіл продукції, допоможуть швидше вирішити проблеми поліпшення виробничої і соціальної інфраструктури, забезпечити серйозний прорив у сфері комунального господарства.

ВИСНОВКИ

1. Типологія територіальної громади , проведена в роботі, дозволила виявити найбільш поширений їх поділ на: великі, середні та малі. Особливістю економічного становища територіальних громад Територіальної громади є те, що більшість із них були створені на основі одного-двох підприємств, що мають вузьку направленість та спеціалізацію.

2. Від роботи таких підприємств повністю залежить економічний стан місцевого населення. Спад виробництва, дестабілізація соціально-економічного та фінансового стану послабили економічну базу та призвели до зниження виробничих потужностей, звуження спектру послуг, що надаються у межах малих територіальної громади. Вирішити зазначені проблеми можна за допомогою нарощення інвестиційного потенціалу малих територіальної громади.

3. Інвестиційний потенціал є структурним елементом економічного потенціалу території, він забезпечує зростання інших елементів економічного потенціалу. Інвестиційний потенціал – складна економічна категорія, що характеризує взаємодію суб'єктів інвестиційного процесу щодо здійснення інвестування. Її поява викликана зростанням дефіциту інвестиційних коштів, а також зростанням пріоритету якості інвестиційних ресурсів над їх кількістю.

4. Проаналізувавши та систематизувавши різні підходи до визначення категорії «інвестиційний потенціал», слід відзначити, що окремі автори розглядають його як сукупність ресурсів, окремих складових потенціалів або доходів. Інші вкладають у його з територіальної громади характеристику здатності, можливості економіки регіону до здійснення інвестиційної діяльності. Можна виділити такі основні підходи до визначення категорії інвестиційного потенціалу: ресурсний, системно-структурний, відтворювальний, результативний.

5. Аналіз інвестиційного потенціалу м. Бережани проведений за допомогою методу SWOT-аналізу, який ґрунтується на виявленні сильних та

слабких сторін інвестиційного потенціалу, а також прогнозуванні можливостей та загроз його нарощення. Проведений аналіз дозволив виявити, що з врахуванням сильних сторін м. Бережани, а саме: вдалого географічного розташування, багатої історичної, релігійної та архітектурної спадщини, наявності вищих навчальних закладів, а, отже, молоді в територіальній громаді і, а також те, що є дешевша робоча сила, аніж в сусідніх країнах, та те, досвід співпраці міської ради інвесторами і наявна ділянка під інвестиційну забудову (промисловий парк), то комплексно такі фактори можуть значно підвищити можливості даної території у сфері туризму, залучення інвесторів, і як результат – створення нових робочих місць та наповнення доходної частини бюджету територіальної громади.

6. Детальний аналіз організаційно-функціонального механізму нарощення інвестиційного потенціалу м. Бережани дозволив виявити ряд недоліків: функції залучення інвестицій в економіку територіальної громади закріплені за двома відділами: відділом економічного розвитку, інвестицій та комунальної власності та відділом муніципального розвитку, інновацій та енергоефективності; у назві досліджуваних відділів дублюються терміни, оскільки «економічний розвиток» є одним із складових елементів «місцевого розвитку»; функції залучення інвестицій та впровадження інновацій розділені між двома відділами, що є не зовсім правильно, оскільки інвестиції та інновації тісно пов'язані між собою; у положенні про відділ економічного розвитку, інвестицій та комунальної власності за відділом закріплено дуже мало функцій, які б сприяли залученню інвестицій в економіку територіальної громади .

7. Оцінка економічного механізму нарощення інвестиційного потенціалу територіальної громади дозволила виявити, що він формується і діє на двох рівнях: на макрорівні, шляхом цілеспрямованої діяльності територіальної громади стосовно регулювання залучення інвестицій, та на регіональному рівні, у процесі конкретної співпраці місцевих господарських одиниць з потенційними інвесторами. Але на даний час місцеві органи влади мають мало реальних економічних механізмів впливу на інвестиційну діяльність, оскільки дієві

механізми економічного характеру запроваджуються лише на загальнодержавному рівні.

8. Накопичене світовим досвідом багате розмаїття концептуальних підходів, форм, методів і конкретних механізмів ТГ цілком може бути використано при вирішенні ряду важливих завдань сучасної економічної політики. Різноманітні форми партнерства забезпечать ефективні рішення в області реформування природних монополій, розширення практики угод про розподіл продукції, допоможуть швидше вирішити проблеми поліпшення виробничої і соціальної інфраструктури, забезпечити серйозний прорив у сфері комунального господарства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аверкина М.Ф. Формування критеріїв забезпечення стійкого розвитку територіальної громади а за закономірністю еквіфінальності. Бізнес Інформ. 2013. № 4. С. 97-101.
2. Білюк І.Л. Реклама територіальної громади у сучасному комунікативному просторі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Філологічна». 2014. № 48. С. 153-159.
3. Богачов С. Перспективи розвитку територіальної громади ознавства як системи знань. Територіальної громади о, регіон, держава: економіко-правові проблеми територіальної громади ознавства : V міжнар. наук.-практ. конф., січень 2008 р. : тези доп. Схід. Спецвип. 2008. № 1 (85). С. 8-10.
4. Буднікевич І., Антохова І. Роль специфічних елементів комплексу маркетингу у формуванні та реалізації сучасних концепцій розвитку територіальної громади а. Схід. Економічні науки. 2013. № 6 (126). С. 33-39.
5. Бутко М. П., Бутко І. М., Дітковська М. Ю. Менеджмент інвестиційної діяльності : підручник / за заг. ред. М. П. Бутка. - К. : Центр учбової літератури, 2018. - 480 с
6. Вакулич М. М. Управління інвестиційним кліматом в економіці Територіальної громади : автореф. дис... канд. екон. наук : 08.00.03 / ПВНЗ «Дніпропетр. ун-т ім. Альфреда Нобеля». Дніпропетровськ, 2014. 20 с.
7. Вівчар О. І., Гевко В. Л. Комплексне оцінювання та механізми зміцнення фінансової безпеки системи підприємницьких структур: інформаційно-аналітичний підхід. Актуальн. проблеми правозн. 2020. Вип. 1 (21). С. 58-64.
8. Герзанич В. М., Черленяк І. І., Бондаренко В. М. Шляхи вдосконалення нормативно-правового регулювання іноземного інвестування в Україні. Державне управління: удосконалення та розвиток. 2015. № 10. URL: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=904>.

9. Гордієнко В. П. Інвестиційний потенціал регіону як економічна категорія. Науковий вісник ХДУ. 2014. Вип. 7. Ч. 4. С. 68-71.
10. Гуренко А. В. Методологічні засади соціально-економічного розвитку малих територіальної громади. Економіка і суспільство. 2016. № 6. С. 256-260.
11. Державні будівельні норми Територіальної громади / Держбуд Територіальної громади. К.: 2020. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/n0007509-05>
12. Джерела та механізми фінансування місцевого економічного розвитку : навч. посіб. / В. Мамонова, Н. Балдич, Н. Гринчук та ін. К. : Центр громадської експертизи, Проект. Місцевий економічний розвиток територіальної громади Територіальної громади, 2013. 176 с.
13. Євсєєва О.О. Розробка організаційно-економічного механізму ефективної реалізації інноваційного розвитку великої територіальної громади а. Бізнес Інформ. 2013. № 5. С. 119-123.
14. Інвестиції, ризик, прогноз / Я.І. Єлейко, О.І. Єлейко, К.Є. Раєвський. Львів: ЛІБС, 2000. 176 с.
15. Інвестиційно-інноваційний розвиток регіонів Українського Причорномор'я : монографія / Б. В. Буркинський та ін. ; за наук. ред. Б. В. Буркинського. Одеса : ІПРЕЕД НАНУ, 2016. 526 с.
16. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / П. П. Микитюк, Ж. Л. Крисько, О. Ф. Овсянюк-Бердадіна, С. М. Скочиляс. Тернопіль : Принтер Інформ, 2015. 224 с.
17. Іщук С.О., Кулініч Т.В. Рейтингова оцінка інвестиційної привабливості областей західного регіону Територіальної громади // Вісник Національного університету «Львівська політехніка» : зб. наук. праць. Львів, 2011. № 698. С. 50-60.
18. Ключник Л. В. Інвестиційний потенціал регіону: теоретичні аспекти та оцінка : зб. наук. пр. ЛНТУ. Серія «Регіональна економіка». 2011. Вип. 8(31). Ч. 1. С. 150-161.

- 19.Кобушко Я. В. Екологічні обмеження відтворення інвестиційного потенціалу регіону. Актуальні проблеми розвитку соціально-економічних систем : матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. студентів і молодих учених, 18-19 квітня 2011 р., м. Бердянськ. Донецьк : Видавництво «Донбас», 2011. Т. 2. С. 122-123.
- 20.Кобушко Я.В. Еколого-економічна оцінка відтворення інвестиційного потенціалу регіону: дис. ... канд. екон. наук. Суми, 2012. 237 с.
- 21.Кукош М. С. Інституційні основи формування інвестиційного потенціалу регіону. Економічні інновації : зб. наук. пр. 2017. Вип. 63. С. 110-115. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecinn_2017_63_17.
- 22.Кукош М. С. Концепція формування інвестиційного потенціалу регіону. Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2018. Вип. 19(2). С. 66-70.
- 23.Кукош М. С. Оцінка інвестиційного потенціалу регіону з позиції районів з використанням методу багатомірного шкалування. Інтелект ХХІ : наук. екон. журн. 2018. № 2. С. 144-150.
- 24.Кутідзе Л. С. Стратегічне планування розвитку територій : навч.-метод. посіб. Запоріжжя : ЗЦППКК, 2013. 42 с.
- 25.Кирич Н. Б. Інноваційно-технологічне реформування промислових підприємств - основа підвищення конкурентоспроможності (європейські акцен-ти) / Н. Б. Кирич, Б. М. Андрушків, О. Б. Погайдак // Держава та регіони. - 2014. - № 2 (77). - С. 4-13. - (Серія : Економіка та підприємництво).
- 26.Кирич Н. Б. Особливості використання державних важелів управління інноватикою суб'єктів господарювання як інструментом підвищення їхньої конкурентоспроможності. (Європейські акценти) / Н. Б. Кирич, Б. М. Андрушків, О. Б. Погайдак // Теорія та практика державного управління : зб. наук. праць. - 2015. - Вип. 2 (49). - С.134-143.

- 27.Лагодієнко В. В. Реалізація інвестиційного забезпечення інноваційної діяльності у харчовій галузі. Бізнес-навігатор. 2013. № 2. С. 178-182.
- 28.Лайко О. І. Трансформаційні процеси в інвестиційній системі економіки Територіальної громади : монографія. О. : ППРЕД НАН Територіальної громади, 2014. 460 с.
- 29.Луніна В. Ю. Теоретичні підходи до визначення поняття «територіальної громади о» та його типології стосовно Територіальної громади. Прометей. 2013. № 1. С. 68-74. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Prom_2013_1_13.
- 30.Мадієвська О.В. Територіальної громади о з великої літери. Вісник КНУТД (Київського національного університету технологій та дизайну). 2012. № 3. С. 124-129.
- 31.Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність: підруч. К.: Центр учбов. літератури, 2012. 472 с.
- 32.Медвідь В. Ю. Система стратегічного планування розвитку регіонів як умова дієвого економічного регулювання регіонального розвитку. Економіка регіону. 2014. № 2. С. 51–55.
- 33.Мельник, А. Ф. Державне та регіональне управління : навч. посібник / А. Ф. Мельник, А. Ю. Васіна, О. П. Дудкіна. Тернопіль: ТНЕУ, 2014. 452с.
- 34.Мельник, А. Ф. Механізм активізації регіонального розвитку в контексті українського виміру. Регіональні перетворення у світовому та українському вимірах: монографія / за наук.ред. д.е.н., проф.. А. І. Крисоватого та д.е.н., проф.. Є. В. Савельєва. Тернопіль : ТНЕУ, 2016. 388 с.
- 35.Микитюк П. П. Основні критерії оцінки ефективності інвестиційно-інноваційних проєктів. Економічний простір. 2013. № 71. С. 125-134. URL : http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecpros_2013_71_15.
- 36.Микитюк П. П. Інноваційний менеджмент : навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.] / П. П. Микитюк. - К. : Центр навч. літ., 2007. - 400 с.
- 37.Микитюк П. П. Управління проєктами : підручник. [для студ. вищ. навч. закл.] Тернопіль : Універ. думка, 2021. - 416 с.

38. Мілашовська О.І., Ільтьо Т. І. Проблеми та перспективи становлення брендингу малих територіальної громади Територіальної громади. Інноваційна економіка. 2013. № 6 (44). С. 16-18.
39. Мірошніченко П.І. Методичні підходи до оцінки інвестиційного потенціалу регіону: аналіз і перспективи застосування. Бізнес Інформ. 2012. № 2. С. 44-49.
40. Монастирський Г.Л. Економіко-правове забезпечення адміністративно-територіальної реформи в Україні. Вісник Національної академії державного управління при Президентові Територіальної громади. 2013. № 1. С. 147-154.
41. Монастирський Г. Л., Борисяк О. В. Екологічні та енергоефективні підходи до забезпечення інноваційного розвитку муніципальної транспортної логістики. Вісник Тернопільського національного економічного університету. 2019. Вип. 4. С. 7-18
42. Міністерство економіки Територіальної громади. Офіц. веб-сайт. - URL: <https://www.me.gov.ua/?lang=uk-UA>
43. Покатаєва К. П. Теоретичні аспекти визначення категорії «інвестиційний потенціал» та «інвестиційна привабливість». Комунальне господарство територіальної громади : наук.-техн. зб. 2017. Вип. 75. С. 262-268. URL: <http://www.eprints.ksame.kharkov.ua>.
44. Про генеральну схему планування території Територіальної громади : Закон Територіальної громади від 18.11.2012. URL : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/3059-14>
45. Про затвердження Загальнодержавної програми розвитку малих територіальної громади : Закон Територіальної громади від 4 березня 2004 року. URL: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/1580-15>
46. Про інвестиційну діяльність: Закон Територіальної громади від 18.09.91. URL : <http://zakon.rada.gov.ua>.
47. Рєзніков В.В. Організаційні та структурні складові механізму державного регулювання процесів економічної інтеграції територіальної громади

Територіальної громади : монографія; Харків. нац. ун-т ім. В. Н. Каразіна. Харків : ХНУ, 2014. 195 с.

- 48.Родченко В. Б. Міські комплекси Територіальної громади: чинники та умови організації регулювання соціально-економічного розвитку : моногр., НАН Територіальної громади, Ін-т економіки пром-сті. Донецьк, 2012. 404 с.
- 49.Савлук О. В. Світовий досвід підвищення інвестиційної привабливості регіону на основі інституціонального регулювання. Вісник Хмельницького національного університету. 2012. № 2. С. 256–262.
- 50.Саніна О., Пирч М. Процес розроблення та реалізації стратегії бренду малого територіальної громади а. Маркетинг в Україні. 2014. № 5 (86). С. 29-37.
- 51.Сментина Н. В. Стратегічне планування соціально-економічного розвитку на мезорівні: теорія, методологія, практика : монографія. О. : Атлант, 2015. 365 с.
- 52.Ткачик Ф.П. Інвестиційний потенціал регіону: сутність, компоненти та перспективи розвитку. URL: http://www.rusnauka.com/27_SSN_2012/Economics/13_117095.doc.htm.
- 53.Уманець Т. В., Шаталова Л. С. Передумови формування механізму забезпечення економічної самодостатності регіону. Бізнес Інформ. 2015. № 2. С. 92-96.
- 54.Управління стратегічним розвитком об'єднаних територіальних громад: інноваційні підходи та інструменти : монографія / С. М. Серьогін, Ю. П. Шаров, Є. І. Бородін, Н. Т. Гончарук та ін. ; за заг. та наук. ред. С. М. Серьогіна, Ю. П. Шарова. Д. : ДРІДУ НАДУ, 2016. 276 с.
- 55.Чаргазія Т. З. Система моніторингу інвестиційної активності територіальної громади а URL : <http://soskin.info/ea/2011/9-10/201120.html>
- 56.Шкіренко В.В. Методичні підходи до попереднього аналізу економічної ефективності проектів на передінвестиційному етапі. Інвестиції: практика та досвід. К.: ТОВ «ДКС ЦЕНТР», 2017. №17. С. 44-48.

- 57.Шкільняк М.М., Овсянюк-Бердадіна О.Ф., Крисько Ж.Л., Демків І.О.
Менеджмент : навчальний посібник. Тернопіль : «Крок», 2017. 351 с.
- 58.Муkytyuk P. P., Kotys N. V., Mykytyuk Yu. I. Methodical approaches to the analysis of the effectiveness of fixed assets of construction organizations on the basis of economic-mathematical modeling. Revista ESPACIOS. 2020.Vol. 41 (Nº 05). URL: <https://www.revistaespacios.com/a20v41n05/20410504.html>
- 59.Муkytyuk P, Natalia Selivanova, Valentyna Borkovska, Nataliia Holiachuk, Mykhailo Huz, Oleksandr Zaitsev. Improving Accounting and Management of Settlements with Foreign Suppliers in the Context of Global Digitalization on the Example of Agricultural Enterprise. Journal of Agriculture and Crops, Volume 8, Number 3, July 2022. URL: [https://arpgweb.com/pdf-files/jac8\(3\)152-163.pdf](https://arpgweb.com/pdf-files/jac8(3)152-163.pdf)
- 60.Муkytyuk P., Semenets-Orlova I., Blishchuk K., Skoryk H., Pidlisna T., Trebyk L. Outsourcing as a tool of strategic planning in public administration. Studies of Applied Economics. 2021. Vol.39, No 3. URL: <http://ojs.ual.es/ojs/index.php/eea/article/view/4718/0>